

HENKILÖKOHTAISEN NEUVONNAN VAIKUTUKSET ERITYISYMPÄRISTÖTUKIEN HAKUUN

Anni Hokkanen

Opinnäytetyö

Marraskuu 2006

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Luonnonvarainstituutti

Tekijä(t) HOKKANEN Anni	Julkaisun laji Opinnäytetyö	
	Sivumäärä 53	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi Henkilökohtaisen tukineuvonnan vaikutukset erityisympäristötukien hakuun		
Koulutusohjelma Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) RIIHINEN Arto, TIITINEN-SALMELA Seija		
Toimeksiantaja(t) Keski-Suomen Metsäkeskus		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyöntilaaajana oli Keski-Suomen Metsäkeskus ja työ tehtiin osana Jyväskylän ammattikorkeakoulun Luonnonvarainstituutin hallinnoimaa NorWat-hanketta. NorWat-hanke on kansainvälinen vesireitti hanke, jonka tavoitteena on pohjoisten vesireittien varrella ja vaikutuspirissä olevien yhteisöjen aseman edistäminen taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti. Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia erityisympäristötukineuvonnan vaikutuksia tukihakuun.</p> <p>Opinnäytetyön tutkimuksen kesto oli 8 viikkoa, jonka aikana tehtiin kohde alueen maanomistajille erityisympäristötukineuvontaa, tutkimukseen kuuluvat haastattelut ja erityistukea hakeville erityisympäristötukisuunnitelmat. Tukineuvonta painottui luonnon monimuotoisuutta ja vesiensuojelua edistäviin erityisympäristötukiin. Neuvonta ja haastattelut toteutettiin huhtikuussa 2006 ja erityisympäristötukisuunnitelmat tehtiin toukokuussa 2006. Tutkimusalueena työssä oli Saarijärven reitin lähiympäristö.</p> <p>Opinnäytetyön tulosten perusteella neuvonnalla on tukihakua edistävä vaikutus. Tutkimuksen mukaan tietoisuuden lisääminen on ennen kaikkea tärkeintä. Maanomistajista 78 % oli sitä mieltä, että neuvonnalla on tukihakua koskevaan päätöksentekoon positiivinen vaikutus. Maanomistajat varmistuivat mahdollisuuksistaan saada erityistukia. Neuvonnan seurauksena 8 % tutkimukseen osallistuneista tiloista haki erityistukisopimusta. Neuvonnalla on myös välillinen vaikutus luonnon monimuotoisuuteen lisätessään erityisympäristötukihakua.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Erityisympäristötuet, neuvonta, luonnon monimuotoisuus, perinnebiotoopit, suojavyöhykkeet, maisemanhoito		
Muut tiedot Työssä on 4 sivua liitteitä.		

Author(s) HOKKANEN, Anni	Type of Publication Bachelor's Thesis	
	Pages 53	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title The Effect of The Personal Consultation on The Collection of The Special Environmental Subsidies		
Degree Programme Degree Programme in Agriculture and Rural Industries		
Tutor(s) RIIHINEN, Arto, TIITINEN-SALMELA, Seija		
Assigned by The Forestry Centre of Central Finland		
Abstract <p>This thesis was commissioned by The Forest Centre of the Central Finland and this work is a part of the NorWat-project. The NorWat-project is an international watercourse -project and its aims are finding and disseminating new ways to make the best use of the northern watercourses for the benefit development of the local community. The project will improve the inter-relationship between environmental and socioeconomic well-being along the watercourses. The aim of this thesis was to investigate the impact of the consultation to the collecting special environmental subsidies.</p> <p>The total duration of the study was eight weeks. The special environmental subsidies consultation, interviews and special environmental -subsidy plans were made during the eight weeks. The consultations gave priority to the special environmental subsidies which improved the biodiversity and the water protection. The consultation and interviewing were carried out in April 2006 and the special environmental -subsidy plans were made in May 2006. The area of the investigation was the district of the Saarijärvi watercourse.</p> <p>The effects of consultations on collecting the special environmental subsidies were good. According to this study the main point is to add awareness. Seventy-eight per cent of the landowners thought that the consultation had a positive effect on collecting the subsidies. The landowners became convinced of getting special subsidies. As a result of the consultation, eight per cent of the landowners applied for special environmental subsidies. The consultation had also an indirect impact on the biodiversity as new special environmental arrangements were made.</p>		
Keywords The special environmental subsidies, consultation, biodiversity, traditional environment, protection area, landscape management		
Miscellaneous Bachelor's Thesis includes four pages appendixes.		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	4
2 MAATALOUDEN VAIKUTUKSET MAATALOUSYMPÄRISTÖJEN MONIMUOTOISUUTEEN JA VESISTÖÖN	5
2.1 Maatalouden vaikutukset monimuotoisuuteen	6
2.1.1 Maatalouden synty	6
2.1.2 Tehomaatalouden vaikutukset monimuotoisuuteen	7
2.2 Maatalouden vaikutukset vesistöihin	8
3 ERITYISYMPÄRISTÖTUET JA NEUVONTA	9
3.1 Erityisympäristötuet 2000 - 2006	9
3.1.1 Maisemaan ja monimuotoisuuteen liittyvät erityisympäristötuet.....	10
3.1.2 Vesiensuojelulliset erityisympäristötuet	11
3.1.3 Alkuperäistuotannon-erityistuet	14
3.1.4 Luomu eli luonnonmukaisen tuotannon erityistuet	14
3.2 Ympäristöneuvonta	15
4 ERITYISYMPÄRISTÖTUET TEHOKKAITA EDISTÄMÄÄN LUONNON MONIMUOTOISUUTTA JA VESIENSUOJELUUN	17
4.1 Ympäristötuen perus- ja lisätoimenpiteiden vaikutukset vähäiset	17
4.1.1 Luonnon monimuotoisuutta ja maiseman hoitoa edistävät toimet.....	17
4.1.2 Vesiensuojelua edistävät vaikutukset	18
4.2 Monimuotoisuutta edistävien erityisympäristötukien vaikuttavuus	19
4.3 Erityisympäristötuen vaikuttavuus vesistöjen laatuun	20
5 TUTKIMUS NEUVONNAN VAIKUTUKSISTA ERITYISYMPÄRISTÖTUKIEN HAKUUN	21

5.1 Toimeksiantaja, työn ohjaaja ja yhteistyökumppanit.....	21
5.2 Opinnäytetyö osana NorWat-hanketta	22
5.3 Tutkimusalueena Saarijärven-reitti.....	22
5.3.1 Luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelma – Saarijärven-reitti.....	23
5.3.2 Kalmarinalueen suojavyöhykkeiden yleissuunnitelma.....	24
5.4 Tutkimusaineisto	25
5.5 Haastattelu ja sen tulokset.....	26
5.5.1 Erityistukien haku ja toiminta-alue.....	27
5.5.2 Haetut erityisympäristötukityypit ja kiinnostuneisuus erityistukiin	28
5.5.3 Mahdolliset erityisympäristötukikohteet.....	30
5.5.4 Tiedonsaanti ja tiedonlähteet.....	31
5.5.5 Erityisympäristötukien merkittävyys maaseudun monimuotoisuudelle	32
5.5.6 Ongelmat ja puutteet.....	34
5.5.7 Neuvonnan vaikuttavuus hakupäätökseen	37
5.5.8 Kiinnostavat erityistukityypit	38
5.5.9 Parasta omalla kylällä ja kylän tulevaisuus.....	39
6 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ NEUVONNAN VAIKUTUKSISTA TUKIEN HAKUUN JA MAATALOUSLUONNON MONIMUOTOISUUTEEN.....	40
6.1 Henkilökohtaisesta tukineuvonnasta hyötyä	41
6.2 Neuvontatyö lisää monimuotoisuutta.....	41
6.3 Neuvojat tiedonlähteenä arvostettuja ja luotettuja	42
6.4 Hanketoiminnalla lisää tukineuvontaa	43
LÄHTEET	44
LIITTEET	48
Liite 1. Haastattelun pohja.....	48
Liite 2. Kartta toiminta-alueesta.....	51

KUVIOT

KUVIO 1. Yhteydenotto maanomistajiin.....	27
KUVIO 2. Erityisympäristötukiin sitoutuminen.....	27
KUVIO 3. Erityisympäristötukiin sitoutuminen toiminta-alueella.....	28
KUVIO 4. Haetut erityisympäristötuet	29
KUVIO 5. Mahdolliset erityisympäristötukikohteet.....	30
KUVIO 6. Tiedonsaanti ja lisäneuvonnan tarve erityisympäristötuista.....	31
KUVIO 7. Erityisympäristötukien tiedonlähteet	32
KUVIO 8. Erityisympäristötukien merkittävyys maaseudun monimuotoisuudelle	33
KUVIO 9. Ongelmat ja puutteet ympäristötukijärjestelmässä	34
KUVIO 10. Aikomus hakea erityistukea ja neuvonnan vaikuttavuus päätökseen	38
KUVIO 11. Kiinnostavat erityistukityypit	39
KUVIO 12. Parasta omalla kylällä	39

TAULUKOT

TAULUKKO 1. Ympäristötukijärjestelmä	9
TAULUKKO 2. Erityisympäristötuet 2000 - 2006	10

1 JOHDANTO

Maataloudella on merkittävä rooli maaseutuluonnon monimuotoisuuteen. Kuten ihmisellä on ollut tapana käyttää luonnonvaroja hyväksi, on luonto käyttänyt hyväkseen ihmisen luomia ympäristöjä. Viljelijän niittäessä karjalle talveksi heinää monet matalakasvuiset lajit yleistyivät kasvuolosuhteiden parantuessa. Viitakkeen terän leikatessa korkeita kasvilajeja matalakasvuisista lajeista säästyivät enemmän ja kilpailu- ja elinolosuhteet muuttuivat. Niityillä alkoi kasvaa kasvien monimuotoinen lajisto säännöllisen niiton myötä. Samoin on käynyt karjan laiduntamisen yhteydessä. Laidunmailla monimuotoisuus ja lajimäärät ovat usein runsaampia, koska eläimet eivät syö kaikkia kasveja. Karjanlanta on myös tärkeä elinvaatimus tietyille hyönteislajeille. (Niemi & Ahlstedt 2006, 69.)

Maataloudella on ollut vaikutuksensa vesistöihin. Vuonna 2002 noin 60 % kokonaisfosforikuormituksesta ja noin 50 % kokonaistypen kuormituksesta oli peräisin maataloudesta (Maatalouden vesistökuormitus 2005). Lannoitteiden käytön myötä, on vesistöjen laatu heikentynyt pelloilta tulevien ravinnevalumiin vaikutuksesta. Järvien ja jokien rehevöityminen on suuri ongelma maatalouspainotteisilla seuduilla.

Kulttuuriympäristön väheneminen maaseudulla ja vesistöjen laadun heikkeneminen ovat herättäneet huolen. Suojellakseen perinteisiä maatalousympäristöjä, sen monimuotoisuutta ja vesistöjen laatua, on Euroopan unioniin perustettu ympäristötukijärjestelmä. Ympäristötukijärjestelmää on tutkittu ja sen on todettu edistävän maaseutuluonnon monimuotoisuuden säilymistä. Mutta nykyisessä mittakaavassa ympäristötukijärjestelmä ei ole riittävä. (Turtola & Lemola. 2004.)

Opinnäytetyössäni tutkin henkilökohtaisen erityistukineuvonnan vaikutuksia erityisympäristötukien hakuun. Jos neuvonnalla voidaan lisätä erityistukisopimuksien hakuja, silloin neuvonta myös edesauttaa maatalousympäristön, -kulttuurin, -maiseman ja -luonnon monimuotoisuuden säilymistä sekä edistää vesiensuojelua. Neuvonnalla voidaan löytää ympäristön- ja vesiensuojelusta kiinnostuneimmat viljelijät ja lisätä heidän osaltaan tukihakua ja hoidettuja erityistukikohteita.

Tavoitteena opinnäytetyössä on viljelijöiden erityistukitietoisuuden lisääminen neuvonnalla ja sen vaikutusten arviointi tukihakuun. Neuvonnan myötä alueelle saadaan mahdollisesti uusia erityistukisopimuksia. Painotan tukineuvonnan ja neuvonnan vaikutusten arvioinnin erityisympäristötukiin, jotka edistävät maatalousluonnon monimuotoisuutta ja vesiensuojelua.

Opinnäytetyö on ajankohtainen. On viimeisimpiä aikoja, jolloin voidaan säilyttää osa perinteisestä suomalaisesta maatalouskulttuurista, -maisemista ja maaseudun monimuotoisuudesta. Vesistöjen laatu on heikentynyt paljon ja vesistöjen suojelua on tehostettava, jotta vesistöjen laatua saataisiin parannettua. Erityisympäristötuilla voidaan suojella häviävää monimuotoisuutta ja vesistöjä. Neuvonnalla voidaan lisätä maanviljelijöiden tukitietoisuutta ja aktivoida viljelijöitä hakemaan erityisympäristötukia.

2 MAATALOUDEN VAIKUTUKSET MAATALOUSYMPÄRISTÖJEN MONIMUOTOISUUTEEN JA VESISTÖÖN

Maatalous on muuttunut paljon ja kehittynyt eri ajanjaksojen aikana kohti nykyistä tilaansa. Maatalouden muuttuessa vaikutukset luontoon ovat olleet kullekin ajalle tyypilliset. Ajan kuluessa ja kehityksen myötä ovat syntyneet kulttuurimaisemat. Alussa ei vaikutuksia luontoon juuri ollut, koska viljely oli pienimuotoista. Mutta viljelyalan kasvettua, viljelytapojen muuttuessa ja väestönkasvun myötä vaikutukset metsä- ja maatalousluontoon sekä vesistöihin muuttuivat merkityksellisiksi. (Tiainen, Kuussaari, Laurila & Toivonen. 2004, 39.)

2.1 Maatalouden vaikutukset monimuotoisuuteen

2.1.1 Maatalouden synty

Varhaisin todistettu maataloudesta viittaava löytö kertoo, että Suomessa on harjoitettu maataloutta jo neoliittiselta kivilaudelta asti eli noin 5200 vuotta sitten. Neoliittisellä kivilaudella viljely oli pienimuotoista ja antoi vain pienen lisän keräily- ja pyyntikulttuurin tarjoamaan ruokavalioon. Pronssikaudella kaskiviljely levisi Pohjois-Suomeen Torniojokilaaksoon asti ja esiroomalaisella rautakaudella (500 - 0 eKr.) maatalous vakiintui. Maatalouden vakiinnuttua kulttuurimaiseman syntyyn vaikuttivat luonnonolojen eroavuudet. Itä-Suomen mäkisillä mailla kaskiviljely oli olosuhteisiin sopivaa ja se muovasi omanlaisen kulttuurimaiseman. Läntisessä ja eteläisessä Suomessa savipitoiset tasangot ja jokilaaksot mahdollistivat intensiivisen peltoviljelyn jo varhain. (Tiainen ym. 2004, 26 - 27.)

Suuri muutos maataloudessa oli isojako 1700-luvulla. Se synnytti yhtenäisen ja itsenäisesti viljeltävän maatilatalouden. Ennen isojakoa maatalouden kehittyminen oli mahdotonta, koska kaikki tehtiin yhdessä ja yksimielisesti perinteiden mukaisesti. Isojaon jälkeen maatalous alkoi kehittyä. Valtiovallan tuolloinen järvenlaskujen ja soiden kuivattamisen tukeminen, uudisraivaukset niitty- ja peltoalan kasvattamiseksi, tilojen halkomiset, torppien perustamiset ja uudisasutukset lisäsivät maatalouden pinta-alaa. (Tiainen ym. 2004, 30.)

Ennen 1800-luvun loppua maataloudessa tuotettiin lähes yksinomaan pelkää viljaa. Karjaa pidettiin siitä saatavan lannan vuoksi ja sitä ruokittiin luonnonniityiltä. Ravinnevirta niittytaloudessa oli niityiltä ja metsistä pelloille suuntautuva. Niityiltä niitettiin heinä, metsistä, hakamailta ja lehdesniityiltä koottiin lehtipuiden oksia eli kerppuja. Osa ravinteista kulkeutui pelloille karjalannan mukana. Niitettäviä aloja tarvittiin paljon ja sen on arvioitu olleen huipussaan 1880-luvulla, jolloin niittyjä oli koko maassa noin 1,6 miljoonaa hehtaaria. (Perinnebiotooppien hoidon ohjevihkonen 1 2003, 1.)

Kato- ja nälkävuosien aikana 1800-luvulla havahduttiin todella kehittämään maataloutta. Näiden vuosien jälkeen maatalous kehittyi tehokkaammaksi ja rehun peltoviljely alkoi. Viljan viljelystä siirryttiin lypsykarjatalouteen. Niitypinta-ala väheni yli puolella vuosina 1880 - 1920, kun parhaimmat niityt muokattiin pelloiksi. Niittyjen vähe-

neminen on jatkunut koko 1900-luvun ajan. Viimeisen kerran, kun niittyalaa on tilastoitu maataloustilastoissa 1973, niittyjä oli enää 38 400 ha. (Perinnebiotooppien hoidon ohjevihkonen 1 2003, 1.)

2.1.2 Tehomaatalouden vaikutukset monimuotoisuuteen

Suomen maatalous oli vielä 40 vuotta sitten kotieläintalouteen ja kasvinviljelyyn perustuvaa sekamaataloutta (Tiainen ym. 2004, 21). Vuodesta 1960 lähtien on maatalouspoliittisena tavoitteena ollut maatalouden tehostaminen erikoistumisella ja tilakoon kasvattamisella (Vainio, Kekäläinen, Alanen & Pykälä 2001, 114). Maatalouden muuttuessa pienipiirteisistä maatalousyksiköistä tehokkaiksi ja suuriksi yksiköiksi maatalousluonnon monimuotoisuus ja kulttuuriarvot ovat vähentyneet (Niemi & Ahlstedt 2006, 71).

EU:iin liittyessä kotieläintilojen osuus oli 52 % ja kasvinviljelytiloja osuus oli 39 %. Kymmenen vuoden kuluessa luvut ovat kääntyneet päinvastoin. Nyt kasvinviljelytiloja on 59 % ja kotieläintiloja 36 %. (Niemi & Ahlstedt 2006, 17 - 20.) Kehityksen suuntaus tulee maataloudessa olemaan sama. Joka viidennen tilan ennustetaan lopettavan toimintansa vuoteen 2012 mennessä. Gallup Elintarviketiedon laajassa haastattelututkimuksessa haastateltiin 3130 maatilaa. Haastattelussa kartoitettiin tuotanto- ja investointisuunnitelmia. Tutkimuksen mukaan suhteellisesti eniten vähenevät kananmuna- ja maitotilat ja peltoalan odotetaan laskevan 45 000 hehtaarilla. Pelto, joka poistuisi kokonaan käytöstä, tapahtuisi lähinnä Pohjois- Suomessa. Muuten pellot vuokrataan jatkaville tiloille. Tutkimus tehtiin keväällä 2006. (Suomen maatilojen määrä laskee 55 000:een vuoteen 2012 mennessä. 2006, 6.)

Perinnebiotooppien ja monimuotoisuuden uhkaavaa tilaa pahentaa niiden elinympäristöjen eli maatilojen väheneminen. Avoimen viljelymaiseman umpeenkasvu on suuri uhkakuva maaseudulle tulevaisuudessa. Suomessa on valtakunnallisesti inventoitu perinnebiotooppien määrää ja niiden tilaa 1990-luvulla. Perinnemaisemaprojektin loppuraportin (2001) mukaan arvokkaiksi luokiteltuja perinnebiotooppeja on yhteensä 18 640 hehtaaria (Vainio ym. 2001, 114). Se on alle 1 % 1800-luvun lopun perinnebiotooppien pinta-alasta (Perinnebiotooppien hoidon ohjevihkonen 1 2003, 1 - 2).

Maaseutuluonnon monimuotoisuuden säilyttäminen on paljon kiinni perinnebiotooppien eli niittyjen, hakojen, metsälaitumien ja nummien hoidosta. Runsaasti valoa ja lämpöä vaativat sekä kuivien paikkojen lajit ovat hyötäneet perinteisistä niityistä ja laitumista eniten. Elinympäristöjen määrän romahtamisen myötä ovat nämä lajit myös kärsineet tappiosta voimakkaimmin. Suomessa elävistä uhanalaisista lajeista 28 % elää ensisijaisesti erilaisilla perinnebiotoopeilla, ja hävinneiden perinnebiotooppi eliölajien lukumäärä on 39 % kaikista hävinneistä lajeista. (Virola 2004, 5.)

2.2 Maatalouden vaikutukset vesistöihin

Rehevöityminen on Suomen järvien pahin ongelma, koska se koskee huomattavaa osaa järvistämme ja sitä on hyvin vaikea estää. Noin viidesosa Suomen järivistä on rehevöityneitä. Järvien ravinteiden kasvu johtuu nykyään pääosin maatalouden aiheuttamasta hajakuormituksesta. Noin 60 % kokonaisfosforikuormituksesta ja 50 % kokaanistypen kuormituksesta oli peräisin maataloudesta vuonna 2002. (Maatalouden vesistökuormitus 2005.)

Eurowaternet-seurannassa on havainnoitu vesistöjen tilaa Suomessa jo pitkään. ”Eurowaternet -seuranta perustuu koko Euroopan kattavaan veden laadun seurantaverkkoon, joka koostuu jäsenvaltioiden omista, EU:n ohjeiden mukaan laadituista seurantaverkoista” (Ympäristön tila 2005). Seurantatutkimuksen ja veden laadun tarkastelujen mukaan tulokset maatalouden osalta osoittivat sen, että veden kehitys ja laatu olivat huonoja vuosina 1976 - 2002. Suurin osa maatalousalueiden järvistä voitiin luokitella hypertrofiseksi eli ylireheviksi. (Turtola & Lemola 2004, 86.)

Tärkeimmät vastatoimet rehevöitymiselle ovat peltojen lannoittamisen vähentäminen ja suojavaojuhykkeiden perustaminen. Vesiensuojelutoimet ovat alkaneet EU:iin liityttäessä ympäristötuen ja nitraattidirektiivin myötä. Ympäristötuen yksi tärkein tavoite on vesiensuojelu ja vesien tilan parantaminen. Ympäristötuelle ja nitraattidirektiivillä pyritään vähentämään ravinteiden pääsyä vesistöön ja parantamaan veden laatua pitkällä aikavälillä. (Laihonen, Holopainen, Hellsten, Vuorinen, Jormola, Marttunen, Harjula, Rönkä & Walls 2004, 99.) Suojavaojuhykkeitä on perustettu Suomessa jo

1980-luvulta lähtien, ja vuonna 2006 niitä oli maassamme 6142 hehtaarilla. (Laiho-
nen ym. 2004, 99.)

3 ERITYISYMPÄRISTÖTUET JA NEUVONTA

3.1 Erityisympäristötuet 2000 - 2006

Erityisympäristötuet ovat osa maatalouden ympäristötukijärjestelmää (ks. Taulukko 1). Ympäristötukijärjestelmään liittyminen on viljelijälle vapaaehtoista. Ympäristötuki muodostuu perus-, lisätoimenpiteistä ja erityistuista. Ympäristötukea hakeva maanviljelijä noudattaa perus- ja lisätoimenpiteitä, mutta ympäristötukijärjestelmä ei velvoite- ta viljelijää hakemaan erityistukia, vaan ne ovat järjestelmän sisällä vapaaehtoisia. Eri- tyistukia voivat hakea vain ympäristötuen perus- ja lisätoimenpiteisiin sitoutuneet. Viljelijän on oltava vähintään 18-vuotias, mutta ei yleensä yli 65-vuotias.

TAULUKKO 1. Ympäristötukijärjestelmä (Lehtinen 2006, 1 - 2)

Opinnäytetyössäni keskityn erityisympäristötukiin, jotka vaikuttavat luonnon moni-
muotoisuuteen ja maisemaan ja sen avoimena pysymiseen sekä vesistöjen laadun pa-
rantamiseen. Näitä erityisympäristötukia ovat maiseman kehittäminen ja hoito, luon-
non monimuotoisuuden edistäminen, perinnebiotooppien hoito ja suojavyöhykkeiden

perustaminen ja hoito. Kaikki erityisympäristötuet tukikaudella 2000 - 2006 näkyvät taulukosta 2.

TAULUKKO 2. Erityisympäristötuet 2000 - 2006 (Lehtinen 2006, 1 - 2)

Erityisympäristötuet 2000 - 2006	
Maiseman kehittäminen ja hoito	Lannan käytön tehostaminen
Luonnon monimuotoisuuden edistäminen	Alkuperäisrotujen kasvattaminen
Perinnebiotooppien hoito	Alkuperäiskasvien viljely
Suojavyöhykkeiden perustaminen ja hoito	Luonnon mukainen viljely
Kosteikon ja laskeutusaltaan perustaminen ja hoito	Luonnonmukainen kotieläintuotanto
Säätösalaajitus, säätökastelu tai kuivatusvesien kierrätys	Peltojen tehostettu kalkitus
Pohjavesialueiden peltoviljely	Kalkkisuodinojitus

3.1.1 Maisemaan ja monimuotoisuuteen liittyvät erityisympäristötuet

Maisemanhoito ja -kehittäminen

Maisemanhoito-tuen tavoitteena on lisätä viljelymaiseman avoimuutta ja monipuolisuutta, vahvistaa maiseman ominaispiirteitä sekä hoitaa ja parantaa maisemallisesti, kulttuurillisesti ja historiallisesti arvokkaita alueita. Maisemanhoito-tukea voidaan hakea esimerkiksi pellon ja metsän väliin jäävän reuna-alueen hoitoon. Alueita hoidetaan puustoa harventaen ja laiduntaen tai niittäen. Hoidon myötä maisema avartuu, tulee monimuotoisemmaksi ja pellon ja metsän raja tasaantuu. Maisemanhoito-tukea voidaan hakea myös puukujanteiden perustamiselle ja maisemakasvien viljelylle. (Maisemanhoito, Luonnon monimuotoisuus, Perinnebiotoopit 2006, 10 - 11.)

Luonnon monimuotoisuuden edistäminen

Luonnon monimuotoisuuden edistämisen erityistuellä tähdätään maatalousympäristöjen luonnon monimuotoisuuden ylläpitämiseen ja lisäämiseen. Mahdollisia luonnon monimuotoisuutta edistäviä kohteita ovat esimerkiksi peltojen ja metsien väliset reu-
navyöhykkeet, pelloilla sijaitsevat metsäsaarekkeet sekä puu- ja pensasryhmät. Lisäksi luonnon monimuotoisuus kohteita ovat pienet kosteikot, avo-ojat, tulvapellot, lintujen ja muiden eläinten levähdys- ja ruokailualueet ja uhanalaisten lajien esiintymispaikat. (Maisemanhoito, Luonnon monimuotoisuus, Perinnebiotoopit 2006, 12 - 14.)

Perinnebiotooppien hoito

Perinnebiotooppien hoidon erityistuen tavoitteena on lisätä maatalousympäristön monimuotoisuutta säilyttäen perinteisiä maatalouskulttuurin luomia alueita, joita on laidunnettu tai käytetty karjan rehuntuotantoon. Perinnebiotooppeja hoidetaan niittämällä ja laiduntamalla. Perinteisiä maatalousalueita ovat kaikki erilaiset niityt: kuivat niityt eli kedot, tuoreet niityt, rantaniityt, tulvaniityt, suoniityt ja lehdesniityt. Myös hakamaat, metsälaitumet ja nummet ovat perinteisen maatalouskulttuurin synnyttämiä alueita. (Maisemanhoito, Luonnon monimuotoisuus, Perinnebiotoopit 2006, 15 - 17.)

3.1.2 Vesiensuojelulliset erityisympäristöt

Suojavyöhykkeen perustaminen ja hoito

Suojavyöhykkeiden perustaminen ja hoito erityistuen tavoitteet ovat vesiensuojelulliset. Tavoitteena ovat eroosion ja rehevöitymisen estäminen ja vesistöjen laadun parantaminen. Suojavyöhyke on peltoalueelle perustettu vähintään 15 metrin levyinen hoidettu alue, jossa on monivuotinen kasvusto. Aluetta hoidetaan joko niittämällä tai laiduntamalla. Suojavyöhykettä ei saa lannoittaa, suojella kasvinsuojeluaineilla eikä muokata. Suojavyöhykkeitä voidaan perustaa jyrkille rantapelloille ja tulva-alueille sekä pohjavesialueille. Suojavyöhykkeen perustamiseen puoltavat myös vettyvät ja hankalasti viljeltävät pellot. (Suojavyöhykkeiden perustaminen ja hoito 2005, 2 - 3.)

Kosteikot, laskeutusaltaat ja pohjapadot

Kosteikot, laskeutusaltaat ja pohjapadot erityistuella tavoitellaan ravinteiden pysäyttämistä ennen vesistöihin pääsyä. Kosteikko tai laskeutusallas pysäyttää pelloilta tulevan veden mukana virtaavaa kiintoainetta altaan pohjalle. Riittävän suurilla altailla voidaan poistaa myös vesistöön virtaavia ravinteita. Kosteikoissa elävät mikrobit käyttävät hyväkseen pohjamudassa ja vedessä olevaa typpeä ja samalla muuttavat sen harmittomaan kaasumaiseen muotoon. Myös kasvisto käyttää ravinteita hyväkseen, ja veden virtausnopeuden laskettua tarpeeksi hitaaksi kiintoainetta alkaa laskeutua pohjalle ja samalla siihen sitoutuneet ravinteet. Pohjapadoilla ja -kynnyksillä voidaan veden virtausta hidastaa joissa ja puroissa. Patojen vaikutus tehostuu, jos niitä tehdään uomaan useita peräkkäin. (Kosteikot ja laskeutusaltaat 2006, 2 - 3.)

Säätösalaajitus, säätökastelu ja kuivatusvesien kierrätys

Säätösalaajitus-tuki on nimensä mukaan salaajitus, jota voidaan säätää säätömekanismilla. Säätömekanismi on joko kokoomakaivossa tai avo-ojaan tehdyssä säätöpadossa. Säätösalaajituksella pystytään säätämään ojituksen tehokkuutta ja säästetään kevät-kosteutta kasvukaudelle. Säätösalaajituksella voidaan vaikuttaa annettujen ravinteiden kiertoon maaperässä ja vähentää ravinteiden huuhtoutumista salaajavesien mukana vesistöön. (Säätösalaajitus, Säätökastelu, Kuivatusvesien kierrätys 2006, 3.)

Säätökastelu-tuki tehostaa sadon käyttämien ravinteiden hyötysuhdetta. Säätökastelu tarkoittaa menetelmää, jossa hyödynnetään salaajaverkostoa tai avo-ojia kasteluun. Pääsääntöisesti lisävesi pyritään johtamaan salaajaverkoston yläpäästä, jolloin vesi virtaa eteenpäin ilman pumppausta tai padotusta ja imeytyy salaajista kasvien käyttöön. Ero säätösalaajitukseen on se, että säätökastelussa lisätään pelloille pintavettä, eikä se ole näin ollen kiinni sadannasta. (Säätösalaajitus, Säätökastelu, Kuivatusvesien kierrätys 2006, 5.)

Valuma- eli kuivatusvesien kierrätys tuella on tarkoitus palauttaa osa vesissä olevista ravinteista takaisin peltoon. Kuivatusvesien kierrättämiseen tarvitaan varastointiallas, josta sinne kertynyt valumavesi johdetaan kuivana kautena pelloille säätösalaajituksen tai säätökastelujärjestelmän avulla. (Säätösalaajitus, Säätökastelu, Kuivatusvesien kierrätys 2006, 6.)

Pohjavesialueiden peltoviljely

Pohjavesialueiden peltoviljely erityistuella pyritään turvaamaan pohjaveden laatu hyvänä. Karjatalous ja peltoviljely voivat mahdollisesti aiheuttaa pohjaveden pilaantumista, jos pelto on maaperältään hyvin suodattavaa ja pohjavesi on lähellä maanpintaa. Yleensä karjataloudesta ja peltoviljelystä aiheutuva haitta on nitraattipitoisuuden (NO_3) kasvaminen, mikä on haitallisista niin ihmisille kuin eläimille. Nitraattipitoisuuden lisäksi pohjaveteen voi joutua terveydelle haitallisia bakteereja ja viruksia. Erityistukea hakiessa viljelijä sitoutuu suunnitelmanmukaiseen viljelyyn, joka on aina taapauskohtaista ja pohjaveden laadun turvaavaa. (Pohjavesialueen peltoviljely 2006.)

Peltojen tehostettu kalkitus ja kalkkisuodinojitus

Peltojen tehostetun kalkitus- ja kalkkisuodinojitus tuen avulla sidotaan maaperään fosforia. Tehostetussa kalkituksessa peltoja kalkitaan normaaleja viljelyssä käytettyjä kalkitusmääriä enemmän. (Maa- ja metsätalousministeriön asetus maatalouden ympäristötuen erityistuista 2000.) Kalkkisuodinojitus tarkoittaa salaojaa, jonka täytemaahan on sekoitettu poltettua kalkkia. Kalkkiseoksen ansiosta maan vedenläpäisevyys paranee salaojan kohdalta, jolloin veden mukana liikkuva fosfori sitoutuu täytemaahan. (Kalkkisuodinojitus 2005.)

Lannan käytön tehostaminen

Usein karjatilallisella ei ole riittävää määrää peltopinta-alaa lannan levittämiseen. Siksi lannasta on muodostunut ongelma, joka ratkaistaan tekemällä sopimus Lannan käytön tehostamisen-erityistuesta ja luovuttamalla lantaa toiselle viljelijälle. Lannan vastaanottajan tulee olla viljelijä, jonka peltopinta-ala ei rajoita vastaanottamaansa lantaa, jolla ei ole omaa karjaa ja jonka viljelykiertoon lannoite sopii. Jos tilalta löytyy kalusto lannanlevitykseen ja välimatkoista ei muodostu liian pitkiä, lannan luovutukselle on olemassa hyvät perustelut. Parhaita vastaanottajia ovat tilat, joilla peltojen fosforipitoisuus on heikko, peltoja ei ole pitkään aikaan lannoitettu eloperäisellä lannoitteella ja viljelyssä on esimerkiksi rehukasveja, jotka hyödyntävät hyvin ravinteita. (Lannan käytön tehostaminen 2006, 2.)

3.1.3 Alkuperäistuotannon-erityistuet

Alkuperäisrotujen kasvattaminen

Alkuperäisrotuihin luokitellaan suomalaiset rodut, jotka ovat olleet osa suomalaista kulttuuria pitkään ja jotka ovat kulttuuriperinnettämme mutta harvinaistuneet tuottavimpien rotujen syrjäyttäessä ne. Erityistukea maksetaan viljelijöille, jotka auttavat turvaamaan paikallisten rotujen säilymistä. Tuen hakijan on sitouduttava kasvattamaan lisäämistarkoituksessa tukeen oikeutettavia eläimiä viiden vuoden aikana. Eläimiä kasvatetaan rodun lisäämiseksi eli astutus- ja jalostuskäyttöön. Erityistukirotuja ovat länsi-, itä- ja pohjoissuomenkarja, suomenlampaat, kainuunharmaat, saaristolampaat, suomenhevoseet, suomenvuoheet ja maatiaiskanat sekä -kukat. (Alkuperäisrotujen kasvattaminen 2006, 2 - 4.)

Alkuperäiskasvien viljely

Alkuperäiskasvien viljely erityistuella pyritään turvaamaan viljelykasvien maatiaisrotujen säilyminen. Alkuperäiskasvit kuuluvat viljelykulttuuriin ja ovat maatalouden kulttuurihistoriaa. Suomessa viljelyn ääriolosuhteiden vuoksi ovat maatiaisrotuiset viljelykasvit menestyneet ja olleet kilpailukykyisiä tuottavampien kasvien kanssa ja ovat samalla ainutlaatuisia geenivarantoa. Erityistukisopimuksen edellytyksenä on, että kyseessä on maatiaiskanta, joka on todettu lajiketutkimuksessa. Alkuperäisrotujen viljely ja erityisympäristötuen haku vaativat maatiaiskasvin rekisteröinnin ja ylläpitösopimuksen tekemisen ennen tukisopimuksen hyväksymistä. (Alkuperäiskasvien viljely 2006, 2 - 3.)

3.1.4 Luomu eli luonnonmukaisen tuotannon erityistuet

Luonnonmukainen viljely

Luonnonmukainen viljely erityistuen periaatteena on luonnonmukaisesti tuotettujen tuotteiden lisääminen ja vesien- sekä ympäristönsuojelu. Luonnonmukaisessa tuotannossa väkilannoitteita käytetään vain rajoitetusti ja kasvinsuojeluaineita ei käytetä ol-

lenkaan. Luomutuotanto soveltuu hyvin kotieläintiloille, joilla maanrakenne on hyvässä kunnossa. Rikkojen ja kasvitautien torjunta hoidetaan luonnonmukaisessa tuotannossa hyvällä ja tarpeeksi pitkällä viljelykierrolla, joka on helppo sisältää kotieläintilan nurmentuotantoon. Luomuviljelyssä käytetään luonnonmukaisesti tuotettuja siemeniä, taimia tai istukkaita. (Luonnonmukainen viljely 2006, 2 - 3.)

Luonnonmukainen kotieläintuotanto

Luonnonmukainen kotieläintuotanto erityistuen tavoitteet ovat tuottaa luomutuotteita ja lisätä niiden tuotantoa. Luonnonmukaisessa kotieläintuotannossa pyritään vähentämään päästöjä ja kuormitusta ympäristöön sekä vesistöön. Tuotannossa panostetaan eläimille tuotettuun rehuun, eläinten ravitsemukseen ja terveydenhuoltoon. Eläinten hyvinvointia pyritään lisäämään sopivalla eläintiheydellä, ulkoilumahdollisuuksilla talvisin ja kesäisin laiduntamisella, korkealaatuisilla rehuilla, lajinmukaisella hoidolla ja valitsemalla luonnonmukaiseen tuotantoon tarkoituksenmukaiset rodut. Eläinten tulee olla pääsääntöisesti peräisin luomutiloilta ja niitä tulee ruokkia pääsääntöisesti kotioisesti tuotetuilla luomurehulla. Erityistukea haettaessa tilan peltojen täytyy olla etukäteen luonnonmukaisessa viljelyssä. (Luonnonmukainen kotieläintuotanto 2006, 2 - 3.)

3.2 Ympäristöneuvonta

Maataloudessa tapahtuneen rakennemuutoksen myötä ovat myös maatalouden neuvontatyöt muuttuneet. Neuvonta on kehittynyt maatalouden mukana. Suurimmat muutokset ovat tapahtuneet karjatalous- ja rakennusneuvonnassa. Henkilöstölisäyksiä ympäristö- ja luomuneuvontaan ovat kohdistaneet ympäristön lisääntynyt huomioiminen, tilojen määrien väheneminen ja tuotantosuuntaukset. (Niemelä 1996, 434.)

Maaseutumaisema ja luonto ovat osa maaseudun tulevaisuutta. Siksi maisemanhoito on tullut neuvonnan aiheeksi 1990-luvun alusta lähtien. Maa- ja kotitalousnaisten koptiputarhakonsulentit ovat koulututtuneet maisemanhoidon nevojiksi ympäristöhoidon arvon noustua. (Neuvontatyön arkea ja juhlaa 1998, 71). Maa- ja kotitalousnai-

set toimivat ProAgria maaseutukeskusten yhteydessä. Heidän palveluihin kuuluvat muun muassa vihersuunnitelmat, tilakeskusten ympäristösuunnitelmat, maatilan luonnonhoitosuunnitelmat, erityistukisuunnitelmat sekä koulutus ja neuvonta (Maisema 2006).

Maa- ja kotitalousnaisten lisäksi ympäristöneuvontaa toteuttavia organisaatioita ovat TE-keskukset ja ProAgria maaseutukeskukset. TE-keskusten maaseutuosasto palvelee maanviljelijöitä ja maaseutuyrittäjiä tavoitteena kehittää elinkeinojen toimintamahdollisuuksia (Maaseutuosasto 2005). TE-keskusten maaseutuosastojen tehtäviin kuuluvat muun muassa ympäristötukijärjestelmään liittyvä neuvonta (Ympäristöasiat 2005).

ProAgria maaseutukeskusten tavoitteena on neuvontatyön kehittäminen niin paikallisesti, alueellisesti, valtakunnallisesti kuin myös kansainvälisesti (ProAgria vahvistaa kilpailukykyäsi 2006). ProAgria tarjoaa koulutusta, suunnittelua ja neuvontaa maataloilille ja kyläyhteisöille muun muassa maiseman- ja luonnonhoitoon, erityisympäristö- tukiin ja perinnemaisemiin, maisemanhoitoyrittäjyyteen ja maisemalaidunnukseen liittyvissä asioissa. (Maisemanhoito 2006). Suunnittelu- ja neuvontapalvelut lähtevät maanomistajien, kylien ja taajamien asukkaiden tarpeista ja toiveista (Neuvontapalvelut 2006).

Ympäristöneuvontaa ovat alkaneet toteuttaa myös hankkeet eri puolilla Suomea. Esimerkiksi Saaristomeren valuma-alueilla toimii neuvontahanke, jonka avulla pyritään osaltaan hidastamaan ja pysäyttämään Saaristomeren rehevöitymiskehitystä ja pitkällä aikavälillä myös parantamaan Itämeren tilaan ja sen käyttökelpoisuutta. Neuvonta tässä hankkeessa on toteutettu tilakohtaisena neuvontana. Neuvontakohteiden saaminen perustui hankkeessa vapaaehtoisuuteen, mikä on kaiken neuvontatyö edellytys. (Maatalouden vesihuoltopäivät 2003.)

4 ERITYISYMPÄRISTÖTUET TEHOKKAITA EDISTÄMÄÄN LUONNON MONIMUOTOISUUTTA JA VESIENSUOJELUUN

4.1 Ympäristötuen perus- ja lisätoimenpiteiden vaikutukset vähäiset

Maatalouden ympäristötukijärjestelmässä on monia toimenpiteitä, jotka edistävät luonnon monimuotoisuutta ja maalaismaiseman avoimena säilymistä. Suomessa ympäristötuen potentiaalinen vaikutusmahdollisuus on suuri, sillä vuonna 2002 jopa 96 % aktiivisten tilojen pelloista oli ympäristötuen piirissä, eli tilat hakivat ympäristötukea ja noudattivat perus- ja lisätoimenpiteitä. (Kuussaari, Tiainen, Helenius, Hietala-Koivu & Heliölä 2004, 3.)

Suurin osa ympäristötuen rahoituksesta suuntautuu ympäristötuen perus- ja lisätoimenpiteisiin. Luonnon monimuotoisuutta edistäviin toimenpiteisiin ympäristötuen perustoimenpiteissä käytetään vain 2 - 3 % ympäristötuen kokonaisrahoituksesta. (Horisontaalisen maaseudun kehittämisohjelman väliarviointi 2004, 14.) Suomen Ympäristökeskuksen mukaan perustoimenpiteet kohdistavat ympäristösuojelutoimet tehokkaasti. Perustoimenpiteillä tarkennetaan kasvinsuojeluaineiden käyttöä, pidetään yllä maatalousympäristöön kuuluvia luonnonvaraisia lajeja ja luontotyyppejä sekä pienennetään lannan varastoinnista ja käsittelystä syntyviä päästöjä vesistöön ja ilmaan. (Ympäristötuki edistänyt maatalousluonnon monimuotoisuuden säilymistä 2004).

4.1.1 Luonnon monimuotoisuutta ja maiseman hoitoa edistävät toimet

Luonnon ja maisemanhoidollisia tavoitteita ympäristötuen perustoimenpiteissä ovat peltojen ja viljelymaiseman avoimena säilyttäminen, luonto- ja maisemakohteiden säilyttäminen viljelyalueilla, asuin- ja tuotantorakennuksien kunnossapito ympäristöineen ja luonnon monimuotoisuuden edistäminen (Lehtinen 2006). 30 %:sella peltojen kasvipeitteisyydellä on myönteinen vaikutus maisemaan ja osaan linnustosta (Horisontaalisen maaseudun kehittämisohjelman väliraportti 2004, 147). Ympäristötuen

lisätoimenpiteiden vaikutukset monimuotoisuuteen ovat melko pienet, koska vain yksi vaihtoehto koskee maatalan monimuotoisuuskohteita. (Virkajärvi & Uusikämpä 2006, 103.)

Ympäristötukijärjestelmä on tärkeä ohjauskeino, mutta sen vaikutukset eivät ole kovin tehokkaita. Tutkimukset osoittavat, että ympäristötuki on edistänyt maatalousluonnon monimuotoisuuden säilymistä, mutta sen köyhtymistä nykyiset ympäristötoimenpiteet eivät kuitenkaan riitä pysäyttämään. (Ympäristötuki edistänyt maatalousluonnon monimuotoisuuden säilymistä 2004.) Tukijärjestelmä muuttuu tehokkaammaksi ympäristövaikutuksiltaan vasta, kun viljelijä sitoutuu erityisympäristötukiin, jotka ovat vapaaehtoisia ympäristötukijärjestelmässä (Virkajärvi & Uusikämpä 2006, 103.)

4.1.2 Vesiensuojelua edistävät vaikutukset

Lannoituksen määrän väheneminen ympäristötuen vaikutuksesta on edistänyt vesiensuojelua. Tietoisuus torjunta-aineista ja niiden haitoista on lisääntynyt ja vähentänyt pinta- ja pohjavesien pilaantumisriskiä. Yleisen ympäristötietoisuuden johdosta ravinteiden, mikrobien ja kemiallisten torjunta-aineiden aiheuttama vesien pilaantumisriski on ympäristötukikausien aikana pienentynyt selvästi. Ympäristötuella on myös pyritty torjumaan eroosiota nostamalla kasvipeitteisyyttä. (Horisontaalisen maaseudun kehittämisohjelman väliraportti 2004, 13.)

Maatalouden ympäristötuen perusosan on arvioitu vähentävän maatalouden aiheuttamaa fosfori- ja typpikuormitusta noin 20 %. Kun perustoimenpiteen lisäksi on sitouduttu vesiensuojelullisiin erityistukiin, vaikutukset ovat 30 - 40 %. Suojavyöhykkeiden vesiensuojelulliset vaikutukset ovat hyviä, mutta veden laadun parantumisessa se ei näy vielä pitkään aikaan. Ravinteita on kertynyt järvien pohjiin monien vuosikymmenten ajan ja ne vapautuvat sieltä pikku hiljaa. (Maatalouden ympäristönsuojelu 2006.)

4.2 Monimuotoisuutta edistävien erityisympäristötukien vaikuttavuus

Siitä lähtien, kun Suomi liittyi EU:iin, aloitettiin ensimmäinen (1995 - 1999) ympäristötukijärjestelmän seurantatutkimus, MYTVAS-tutkimus 1. Tutkimuksen avulla on seurattu asetettujen tavoitteiden toteutumista ja vertailtu eri toimenpiteiden tehokkuutta. Tutkimuksen perusteella on tarkoitus kehittää ympäristötukea tehokkaammaksi maatalousluonnon monimuotoisuuden ja ympäristönhoidon edistäjäksi. (Kuussaari, ym 2004, 3.) Tutkimuksen asiantuntijakysely ympäristötuen vaikuttavuudesta ja kehittämistarpeista luonnon monimuotoisuuden kannalta osoitti, että perinnebiotooppien hoidon erityistuki on luonnon monimuotoisuuden kannalta ympäristötuen tärkein toimenpide. Hyvin tärkeiksi osoittautuivat koko ympäristötukijärjestelmässä myös pien-tareet ja suojakaistat sekä luonnonmukainen tuotanto. (Kuussaari ym. 2004, 13 - 14.)

Monimuotoisuutta edistävien erityistukien vaikuttavuutta vähentää kuitenkin se, että maatilojen, etenkin karjatilojen määrän väheneminen. Laiduntavat eläimet ovat olennainen osa perinnebiotooppeja. Nautakarja-tilojen määrien romahtaminen 49 %:lla vuosien 1990 - 2000 aikana, tarkoittaa myös tukikohteiden määrän vähenemistä. Huolestuttavinta on se, että kehityksen suunta on sama. (Tiainen ym. 2004, 203.)

Vaikuttavuuden lisäämiseksi erityistukijärjestelmää tulisi muuttaa niin, että tukea voisivat hakea myös muut kuin viljelijät. Viljelijöiden ja samalla hakijoiden määrät laskevat tilojen lopettaessa toimintaansa. Ympäristötuen tehokkuutta voidaan lisätä niin, että erityisympäristötukea voisivat hakea kaikki maanomistajat, yhteisöt ja kansalaisjärjestöt. Silloin maanviljelyyn nykyisin riippuvainen tuenhakumahdollisuus häviää pois hakukriteereistä ja hakijamäärät mahdollisesti nousisivat potentiaalisten hakijoiden määrän myötä. (Tiira 2005, 24)

Uudella ympäristötukikaudella voi tapahtua muutoksia odotettuun suuntaan. Erityisympäristötuki voi muuttua niin, että sitä voivat hakea myös yhteisöt Leader-toimintatavan kautta. Tämä parantaa tuen hakumahdollisuutta, mutta tärkein ja odotetuin myönnytys jäi tekemättä. Yksityiset ihmiset eivät voi hakea vielääkään erityisympäristötukea. (Mussaari. 2006.)

4.3 Erityisympäristötuen vaikuttavuus vesistöjen laatuun

Viljelyn aiheuttamaa kuormitusta on onnistuttu vähentämään, mutta vesiensuojelutavoitteet ovat jääneet saavuttamatta. Suunta vesiensuojelulla on kuitenkin oikea. Suomen Itämeren suojeleohjelman mukaan pidemmällä aikavälillä tavoitteet saavutetaan kohdentamalla toimia maantieteellisesti oikeille alueille ja lisäämällä vesiensuojellisia toimia. (Maatalouden vesiensuojelu 2006.)

Suojavyöhykkeiden ravinteiden sitomiskyvystä on erinomaista tutkimustietoa. Laidunten ja suojavyöhykkeiden ravinnekierto ja ympäristökuormitus hankkeessa (2006) tutkittiin suojakaista-alueella tapahtuvaa ravinnekiertoa. Suojakaistakentällä tutkittiin 10 metriä leveiden kaistojen kykyä vähentää eroosioainesta, fosforia, typpeä ja ulosteperäisiä mikrobeja savimaan pintavalunnasta. Suojakaistat olivat vain 5 metriä kaapeampien kuin erityistukien suojavyöhykkeet. Kevätviljajamaalla suojakaistat poistivat pintavalunnan eroosioaineksesta 50 %, kokonaisfosforista 30 % ja kokonaistypestä 40 - 50 %. Näiden tulosten perusteella 15 metrin suojavyöhykkeiden eroosioaineksen, kokonaisfosforin ja -typen sitoutumiskyky on tehokasta. (Virkajärvi & Uusikämpä 2006, 101.)

Maatalouden uusi ympäristötukikausi vuosille 2007 - 2013 lupaa vesistöjensuojelun kannalta muutoksia. Ympäristötukeen saadaan alueellista joustavuutta ja hehtaarikohdaisia korvauksia korotetaan ongelmallisimmilla eteläisen ja lounaisimman Suomen jokialueilla. (Huttunen 2006.) Tämä tarkoittaa myös sitä, että muilla kuin ongelmallisimmilla alueilla tuen määrät saavat pienentyä. Alustavien vahvistamattomien tukitasojen mukaan A- ja B-tukialueilla suojavyöhykkeiden perustamisen ja hoidon tuki on 450 € ja muualla 350 € (Maatalouden ympäristötuki uudistuu 2006). Huttusen mukaan ”Tuki on nyt viljelijän kannalta rahallisesti entistä houkuttelevampi. Tällä toivotaan lisää suojavyöhykkeitä alueille, jotka suojavyöhykesuunnitelmissa on todettu pahiten vesistöjä kuormittaviksi.” (Huttunen 2006.)

5 TUTKIMUS NEUVONNAN VAIKUTUKSISTA ERITYISYMPÄRISTÖTUKIEN HAKUUN

Erityisympäristötuet edistävät luonnon monimuotoisuutta ja vesistönsuojelua. Siksi aloitettiin tutkimus, jonka tavoitteena on selvittää tukineuvonnan vaikutuksia erityisympäristötukien hakuun. Tutkimus toteutettiin maanviljelijöille suunnatuilla neuvontakäynneillä ja haastattelulla huhtikuussa 2006 Saarijärven reitin alueella. Neuvontakäynneillä kerrottiin erityisympäristöistä ja niiden hakumahdollisuuksista. Neuvonta painotettiin erityistukiin, jotka edistävät luonnon monimuotoisuutta, perinnebiotooppien hoitoa sekä vesistöjensuojelua. Neuvontakäyntien yhteydessä viljelijöitä haastateltiin erityisympäristötukiin ja ympäristötukijärjestelmään liittyen. (ks. Liite 1.) Saadut erityistukisuunnitelmat laadittiin toukokuussa 2006. Tutkimusongelma ratkaistaan neuvontakäyntien, haastattelujen sekä suunnitelmien teon pohjalta. Oletuksena on, että neuvontaa lisäämällä luonnon monimuotoisuus, perinnebiotoopit, maisemanhoito ja vesiensuojelu edistyvät kohdealueella.

5.1 Toimeksiantaja, työn ohjaaja ja yhteistyökumppanit

Toimeksiantajana opinnäytetyössä on Keski-Suomen metsäkeskus ja työ tehdään osana Jyväskylän ammattikorkeakoulun Luonnonvarainstituutin hallinnoimaa NorWathanketta. Työn ohjaajana toimivat Keski-Suomen metsäkeskuksen luonnonhoitopäällikkö Seija Tiitinen-Salmela ja Jyväskylän ammattikorkeakoulun Luonnonvarainstituutin ekologian ja luonnonhoidon lehtori Arto Riihinen. Saamani koulutus erityisympäristötukia koskevaan neuvontatyöhön perustui agrologiperusopintojen lisäksi erikoisympäristötuki- ja maisemanhoito-kursseihin. Opettajina erityisympäristötukiosuudella olivat Merja Lehtinen Keski-Suomen TE-keskuksesta ja Pekka Ilen Keski-Suomen ProAgriasta. Maisemanhoidon kurssin opetti kokonaisuudessaan Pekka Ilen.

Yhteistyökumppaneina opinnäytetyön eri vaiheissa ovat olleet Saarijärven kaupungin ympäristösuojelusihteeri Kalle Laitinen, maaseutusihtheeri Markku Rimmi, Keski-Suomen ympäristökeskuksen suunnittelija Jaana Leppänen, ProAgrian maisemanhoidon suunnittelija Pekka Ilen ja maitotilaneuvoja Esko Janhonen.

5.2 Opinnäytetyö osana NorWat-hanketta

NorWat-hanke on kansainvälinen vesireittihanke, joka toimii Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Skotlannissa. Hankealueena Keski-Suomessa on Saarijärven vesireitti, Pohjois-Ruotsissa Vindel-joen reitti, Norjassa Reisa-joen reitti Tromsan alueella ja Luoteis-Skotlannissa Spey-joen valuma-alue. NorWat-hankkeen yleistavoitteina on edistää pohjoisten vesireittien varrella asuvien kyläyhteisöjen asemaa taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväen kehityksen periaattein. Ensisijaisina kohde-ryhminä ovat vesireittien varsilla olevat pilottikylien asukkaat. Suomessa pilottikyliä ovat Saarijärven reitin varrella sijaitsevat Lehtola ja Lannevesi. (Rusila 2005.)

NorWat-hankkeen toimenpiteet jakaantuvat kolmeen toimenpidekokonaisuuteen:

1. Veden laadun suojeleminen ja yhteisöjen kehittämisen edistäminen kestäväen maankäytön hallinnan avulla. Toteutus pilottikohteissa/ -kylissä pyrkii luomaan mallin kokonaisvaltaisesta lähestymistavasta

2. Vesireitin luonnonmukaistaminen pilottikohteissa sisältäen myös virtavesikunnostuksen ja sosio-ekonomiset vaikutukset

3. Vesireittiä koskevan kasvatus-/ koulutus- ja tiedonsiirtomateriaalin kehittäminen. (Rusila 2005.)

Opinnäytetyöni kuuluu NorWat-hankkeen toimenpidekokonaisuuksista ensimmäiseen teemaan eli veden laadun suojeeluun ja yhteisöjen kehittämiseen. Toiminta-alueena on ollut Suomen hankealueeseen kuuluva Saarijärven vesireitti, jossa toiminta painottui Koskenkylän ja Lehtolan alueelle.

5.3 Tutkimusalueena Saarijärven-reitti

Saarijärven reitti on Keski-Suomen kulttuurimaisemaa hyvin edustava alue. Alue on vaihtelevaa, mäkistä, metsäistä, pienipiirteistä ja hiukan hajanaista. Saarijärven-reitin seutu on erittäin kaunista aluetta. Maisemallisesti keskeiset osat ovat Kalmarinselän eteläpäässä Horonalaisen, Vartejärven, Mahlunjärven ja Riekkonkosken alueelta aina Saarijärven suuosaan saakka. Vesistöltä päin katsottuna maisemassa on suuria kilpi-kaarnapuita kasvavaa vanhaa rantametsää ja paikoin nuorempaa puustoa kasvavaa se-

kametsää. Toisaalla on paljon viljelystä ja laidunnusta. Kalmu- ja Muittarinkosken alueet ovat pienpiirteistä viljely- ja laidunmaisemaa. (Arvokkaat maisema-alueet 1993, 109.)

Vesistö on Saarijärven-reitin varrella vaihteleva. Mahlunjärven suuret selät vaihtuvat koskien ja jokien kautta kapeiksi laaksojärviksi. Joet mutkittelevat koskien välillä ja ranta-alueet kuuluvat Saarijärven-reitin rantojen suojeleohjelmaan (ks. Liite 2). Kulttuuripiirteinä Saarijärven-reitin varrella ovat vesistön varrelle muodostuneet viljely-alueet. Alue on vilja- ja karjapainotteista. Viljelykset sijaitsevat monin paikoin järviin ja jokiin viettävillä rinnepelloilla, ja pellot laskevat usein vesistöön asti. (Arvokkaat maisema-alueet 1993, 109.)

Saarijärven-reitti on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue. Saarijärven-reitin kulttuurimaisemaselvityksen mukaan vesireitin maisema-alueista 10 on tavanomaista, 28 merkittävää ja 9 erittäin merkittävää maisema-aluetta. Erittäin merkittäviin alueisiin kuuluvat suuri osa hankeen toiminta-alueita: Kalmujoki, Horonalainen, Lehtolankoski, Vartejärvi, Muittarinkoski, Hirviniemi ja Papinsaari sekä Riekonkoski ja Taipaleenlahti. (Lahnala 1994, 96.) Saarijärven-reitin varrella on yksi kulttuurimaisemakohde, Kalmukosken laidunalueet. Kalmukosken laidunalue on inventoitu perinnemaisemainventoinnissa ja se on luokiteltu kulttuurihistoriallisesti arvokkaaksi ja harvinaiseksi perinnemaisematyyppiltään. Laidunalueena on ollut lehtometsää ja peltoa rantaviivaan asti. (Kivelä 2000, 193.)

5.3.1 Luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelma – Saarijärven-reitti

Luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelman tarkoituksena on ohjata tarkempia tilakohtaisia suunnitelmia, kuten erityistukien perinnebiotooppien hoidon suunnitelmia (Virola 2004, 6 - 8). Luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelmalla pyritään lisäämään maaseudun luonnon monimuotoisuuden hoitoa ja suojelua sekä innostamaan viljelijöitä hakemaan ympäristötuen erityistukia ja suuntaamaan haku luonnon monimuotoisuuden lisäämiseen (Luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelma kannustaa viljelijöitä erityistukien hakuun 2006).

Luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelma on laadittu Saarijärven-reitin valtakunnallisesti arvokkaalle maisema-alueelle. Valintakriteereinä olivat muun muassa elinvoimaisuus, karjatilojen määrä ja luonnonarvot. Suunnitelmaan valituista alueista eniten oli metsän ja pellon reunavyöhykkeitä ja metsäsaarekkeitä. Perinnebiotooppeja löytyi melko vähän. Uhanalainen jokileinikki ja valtakunnallisesti uhanalaiset hirvenkello, ketonoidan- ja ahonoidanlukko ja silmälläpidettävistä kasveista musta-apila löytyivät yleissuunnitelma-alueelta. Eläimistön osalta liito-oravasta ja viirupölystä oli tehty havaintoja. Yleissuunnitelmassa annettiin alueen ominaisuuksien ja kasviesiintymien lisäksi aluekohtaiset hoito-ohjeet ja mahdollisesti haettavat erityisympäristökityypit. (Virola 2004, 6 - 12.)

5.3.2 Kalmarinalueen suojavyöhykkeiden yleissuunnitelma

Suojavyöhykkeiden yleissuunnitelmat on laadittu viljelijöiden vapaaehtoisen vesien-suojelun innostuksen lisäämiseksi ja yhtenäisten suojavyöhykealueiden muodostamiseksi. Suojavyöhykeyleissuunnitelman tarkoituksena on löytää kohteet, joihin suojavyöhykkeiden perustaminen on tärkeää ja tarkoituksenmukaista. Yleissuunnitelman tarkoituksena on helpottaa erityistuen hakua sekä innostaa viljelijät käyttämään mahdollisia rahoituskeinoja vesien suojelussa. (Riipinen, Laine & Leskisenoja 2003, 5 - 6.)

Kalmarin alueen suojavyöhykkeiden yleissuunnitelma on tehty Keski-Suomen luoteisosassa olevalle Saarijärven kaupungin, Pylkönmäen ja Karstulan kunnan alueella sijaitsevalle Saarijärven-reitin Mahlunjärven valuma-alueelle. Kalmarin alueen suojavyöhykkeiden yleissuunnitelma-alue on veden laadultaan tyydyttävää ja paikoin jopa välttävää. Lähes 70 % fosforin kokonaiskuormituksesta Mahlunjärven valuma-alueella on peräisin maataloudesta. (Riipinen ym. 2003, 6.)

Yleissuunnitelmaa laadittaessa aluevalinnoissa on kiinnitetty huomiota erityisesti viljelyksessä olevaan peltomäärään, sijaintiin vesistöön nähden ja voimaperäisyyteen sekä kotieläintalouden laajuuteen. Valintaan on myös vaikuttanut tarve säilyttää vesistön laatu hyvänä likaantumisuhanalaisilla alueilla ja pyrkimys parantaa vesistön tilaa jo likaantuneilla alueilla. Suojavyöhykkeiden yleissuunnitelma on laadittu kiireellisimpien maatalouden vesien suojelukohteiden mukaan. (Riipinen ym. 2003, 6 - 7.)

5.4 Tutkimusaineisto

Opinnäytetyön tutkimusaineiston kerääminen alkoi keväällä 2006 viljelijöille suunnatuilla neuvontakäynneillä. Neuvontakäynnit toteutuivat osana agrologiopintojen eriytymisharjoittelua NorWat-hankkeessa. Harjoittelun työnkuva oli projektiassistentin tehtävät, joihin kuuluivat erityisympäristötukien neuvonta, hakemuksien täyttäminen ja suunnitelmien laatiminen. Tutkimusaineisto muodostui yhteydenotoista puhelimitse, maanomistajille tehdyistä neuvontakäynneistä ja erityistukikyläillasta.

Viljelijöille tehdyllä soittokierroksella saatiin selville, kuinka moni valitusta kohderyhmästä oli kiinnostunut tai ei ollut kiinnostunut kuulemaan erityisympäristötukimahdollisuuksista. Maanomistajien kanssa sovittujen neuvontatapaamisten aikana tehtyjen haastattelujen pohjalta saatiin suurin osa tutkimusaineistosta. Tapaamisilla tutkimusaineistoa kertyi hyvin ja mielipiteitä tukijärjestelmästä saatiin paljon. Erityistukikyläillässä Lehtolan koululla kerrottiin erityistukiasioista. Luennoitsijana toimi ProArgian maisemanhoitosuunnittelija Pekka Ilen. Tapahtuma keräsi kuulijoita 16 kappaletta, joka on kiitettävä osallistumismäärä pienellä maalaiskylällä.

Tutkimus alkoi potentiaalisimpien erityistukihakijoiden etsinnällä. Neuvonnan kohderyhmä valittiin luonnon monimuotoisuuden ja suojavyyhykkeiden yleissuunnitelman aluekuvauksien ja hoitosuosituksien perusteella. Kuvaukset ja hoitosuositukset, jotka sopivat parhaiten luonnon monimuotoisuutta ja vesiensuojelua edistäviin erityisympäristötukiin, poimittiin kohderyhmään, jolle neuvonta toteutettiin. Kaikkia yleissuunnitelman kohteita ei ollut mahdollisuus käydä läpi ajan niukkuuden vuoksi.

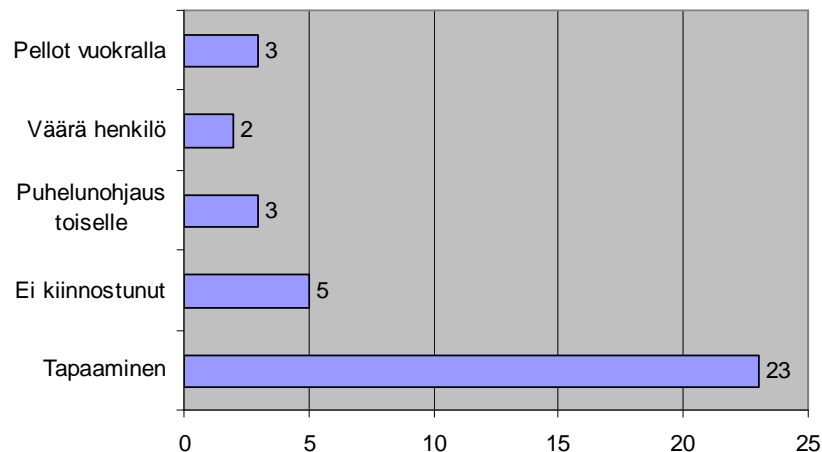
Neuvonnan kohderyhmän maanomistajat saatiin tietoon opinnäytetyön toimeksiantajalta Keski-Suomen metsäkeskukselta. Yhteystiedot hankittiin internetistä Eniron (www.eniro.fi) henkilöhakupalveluja käyttäen. Tutkimuksen kohderyhmä kerättiin puhelinsoittoilla huhtikuun (2006) aikana. Kohderyhmä muodostui 23 maanomistajasta, joiden kanssa sovittiin tapaamisesta. Lisäksi yksi haastattelu ja suunnitelman teko saatiin paikallisessa Sampo-lehdessä (20.04.06) olleen ”*Suojavyöhyketukien haku ajankohtaista*” -lehtijutun perusteella. Lehtiartikkelissa kerrottiin erityistukien haun ajankohtaisuudesta. Lehtijuttu painotti sanomaansa suojavyyhykkeiden hoitoon. Toinen valitun kohderyhmän ulkopuolinen haastattelu erityistukisuunnitelmiseen saatiin

Saarijärven kaupungin maataloussihteeri Markku Rimmiltä. Yhteensä haastatteluja tehtiin 25 maanomistajalle.

Tutkimusaineistona on koko eriytymisharjoittelu NorWat-hankkeessa (3.4. - 16.6.2006) eli harjoittelun aikana kertynyt kokemus, viljelijöiden mielipiteet, kannanotot ja haastattelut. Haastatteluista tuli tulosten kannalta tärkeintä tutkimusaineistoa. Erityistukisuunnitelmia neuvonnan jälkeen tehtiin viisi kappaletta, joista yksi peruuntui. Kaikki erityistukisuunnitelmat tehtiin suojavyöhykkeiden perustamiseen ja hoitoon. Suunnitelmista kolme lähti vuoden 2006 hakuun, joista yksi oli erityistukisopimustaan jatkava. Neljäs suunnitelmista lähtee mahdollisesti vuoden 2007 hakuun. Suojavyöhykkeiden perustamisen ja hoidon uusia sopimuksia saatiin Saarijärvelle mahdollisen hyväksymisen myötä kaksi lisää.

5.5 Haastattelu ja sen tulokset

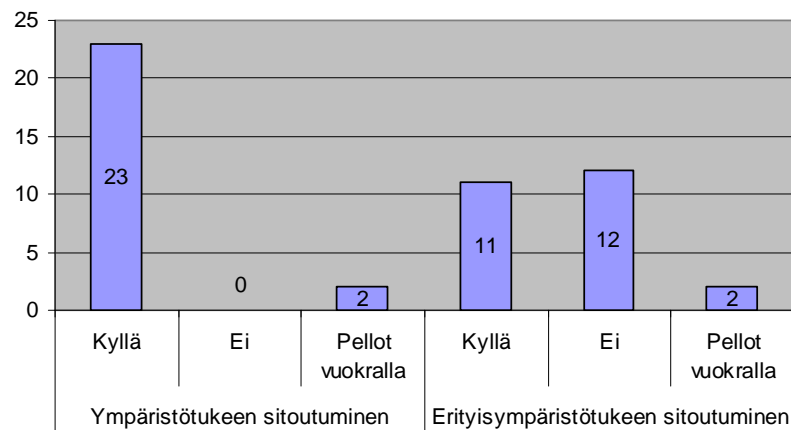
Tutkimuksessa yhteydenotettujen maanomistajien määrät ja saadut tapaamiset näkyvät kuviossa 1. Suurin osa maanomistajista oli kiinnostuneita saamaan lisätietoa ja neuvontatapaamisesta sovittiin. Syy tutkimuksen ulkopuolelle jäämiselle oli kiireessä. Maanomistustietojen vanhentumisen vuoksi puhelu ohjattiin usein toiselle, uudelle maanomistajalle.

KUVIO 1. Yhteydenotto maanomistajiin

5.5.1 Erityistukien haku ja toiminta-alue

Ympäristötukien hakua käsitellään kuviossa kaksi. Kaikki haastatellussa olleet viljelijät olivat sitoutuneita ympäristötuen perus- ja lisätoimenpiteisiin eli olivat ympäristötuen saajia. Puhelinsoitoista yksi maanomistaja ei ollut sitoutunut ympäristötukeen, mutta jäi tulosten ulkopuolelle, koska tapaamista ei saatu sovittua. Erityisympäristötukiin sitoutuneita oli 44 % haastatelluista maanviljelijöitä. Tutkimuksessa haastatelluista maanomistajista kaksi oli vuokrannut pellot ja heidät on jätetty ympäristötukiin liittyvistä kysymyksistä pois tuloksien oikeellisuuden takaamiseksi.

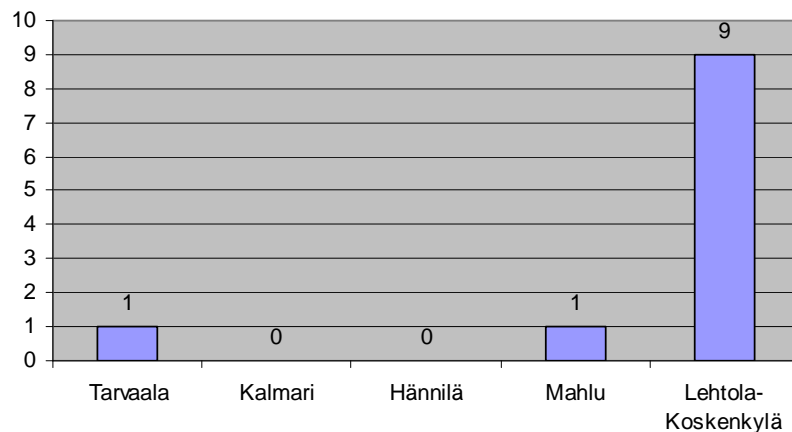

KUVIO 2. Erityisympäristötukiin sitoutuminen

Toiminta-alue

Erityisympäristötukia hakevien maanviljelijöiden jakaantuminen toiminta-alueelle on kuviossa 3. Kuvio kolme (3) ei kerro erityisympäristötukia hakevien maanviljelijöiden todellista määrää Tarvaalassa, Kalmarissa, Hännilässä ja Mahlun kylällä, sillä toiminta painottui hanke-alueelle Lehtolaan ja Koskenkylään. Lehtolan ja Koskenkylän erityisympäristötukiin sitoutuneiden viljelijöiden määrää voidaan pitää melko tarkkana.

Kaikista 24 Lehtolan ja Koskenkylän maanviljelijöistä (Lehtolan kyläsuunnitelma 2004, 9) 9 viljelijää eli noin 38 % kylän viljelijöistä on jo erityisympäristötukien hakijoita.

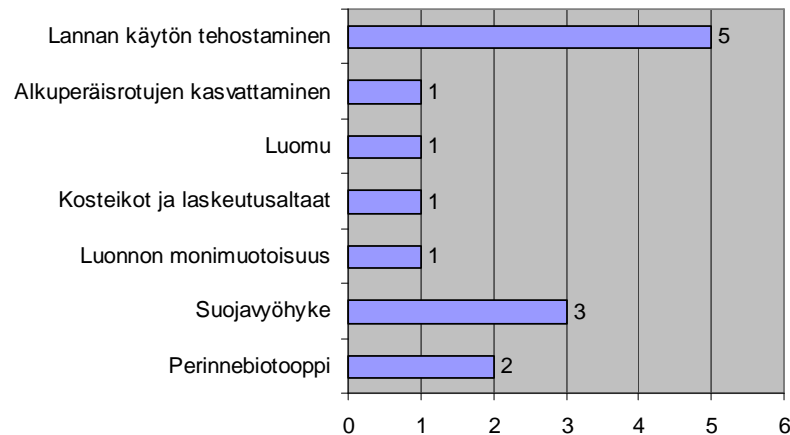
KUVIO 3. Erityisympäristötukiin sitoutuminen toiminta-alueella

5.5.2 Haetut erityisympäristötukityypit ja kiinnostuneisuus erityistukiin

Haettuja erityistukija on yhteensä 14 (ks. kuvio 4), mikä osoittaa sen, että osalla tiloilla on yhtä aikaa useampi erityisympäristötukisopimus voimassa, koska erityistukiin on sitouduttu 11 tilalla (ks. kuvio 2). Suosituin erityistukimuoto on selvästi lannan käytön tehostaminen, mikä kertoo siitä, että alueella on vielä sekä karjataloutta että kasvinviljelytiloja, eli on lannan luovuttajia ja vastaanottajia. Lannan käytön tehostaminen on erityistuki, joka on hyödyksi molemmille osapuolille. Molempien osapuolien hyötyminen erityistuesta selittää tuen suosiota.

Suojavyöhyke- ja perinnebiotooppi erityistukien suosiot olivat myös muihin haettuihin erityisympäristötukiin verrattuna huomattavia. Voimassa olevien erityisympäristötukisopimuksien määriin kun lisätään tämän vuoden tukihakuun lähteneet suojavyöhykesuunnitelmat, suojavyöhykkeiden perustaminen ja hoito erityistuki nousee haetuimmaksi erityistueksi yhdessä lannan käytön tehostamisen erityistuen kanssa. Suoja-

vyöhykkeiden erityistuen suosiota selittää se, että alue on vesistöpainotteinen ja maanviljelijän hyötyminen suojavaöhykkeistä on rahallisesti kohtalaista. Kuviossa on merkitty vain haetut erityisympäristötuet.

KUVIO 4. Haetut erityisympäristötuet

Kiinnostuneisuus erityistukiin

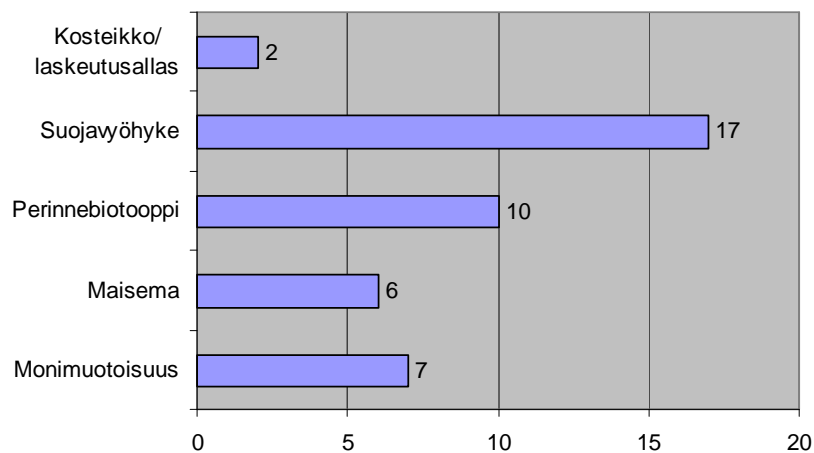
Kiinnostus erityisympäristötukia kohtaan oli erinomaista. Vain kolme (3) kahdestakymmenestäviidestä (25), eli 12 % tutkimukseen osallistuneista sanoi, ettei ole tällä hetkellä kiinnostunut erityisympäristötukien hakumahdollisuuksista. Yksi parhaista kommenteista oli, että ”tukien hakumahdollisuuksista tietäminen kuuluu yleissivistykseen”. Syyt, miksi ei oltu kiinnostuneita erityisympäristötuista, olivat seuraavia:

- § ”Marginaalisen pienet peltopinta-alat”
- § ”Työlle ei jää palkkaa”
- § ”Epäkäytännölliset säännöt, jotka eivät toimi tehomaataloudessa”
- § ”Tilat ovat isoja ja viljelijöillä on paljon töitä, joten aika ei riitä”
- § ”Pienten viljelijöiden ratkaisuja”.

5.5.3 Mahdolliset erityisympäristötukikohteet

Mahdollisia erityisympäristötukikohteita haastatelluilla tiloilla oli monia (ks. kuvio 5). Mahdolliset tukikohteet ovat ympäristöjä, joiden hoitoon ja ylläpitoon voidaan hakea erityisympäristötukea. Haastattelun mukaan alueella on 42 erityistuella hoidettavaa aluetta, mikä osoittaa Saarijärven-reitin lähiympäristön monimuotoisuutta. Tukikohteiden määrä on lähes puolet suurempi kuin haastateltujen maanviljelijöiden (23) määrä, mikä viittaa siihen, että monella tilalla on useita mahdollisia erityistuella hoidettavia alueita.

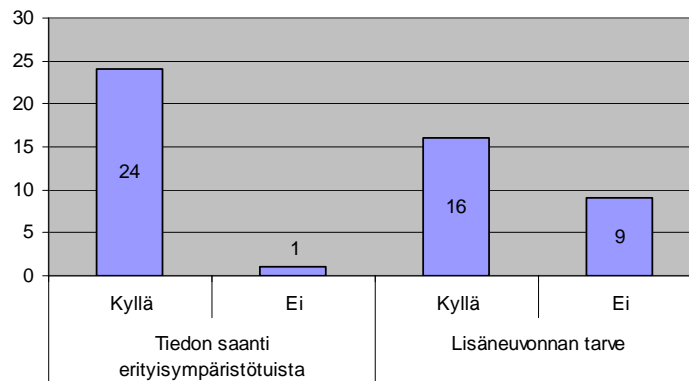
Tutkimuksen mukaan mahdollisia suojavyöhyke-erityistukikohteita oli eniten, mikä johtuu alueen läpi virtaavasta vesistöreitistä ja sen hallitsevasta asemasta alueella. Perinnebiotooppeja ja maisema- sekä monimuotoisuuskohteita löytyy alueelta myös huomattavasti, mikä kuvastaa alueen maatalouspainotteisuutta valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella. Perinnebiotooppikohteet tutkimusalueella ovat vanhoja metsälaitumia ja hakamaita, maisemakohteet olivat usein järveltä avautuvia pelto- ja maatalousmaisemia sekä monimuotoisuuskohteet metsän- ja pellonvälisiä reuna-
vyöhykkeitä.

KUVIO 5. Mahdolliset erityisympäristötukikohteet

5.5.4 Tiedonsaanti ja tiedonlähteet

Kuviossa 6 kerrotaan maanviljelijöiden kokemuksia tiedonsaannista. Tiedonsaanti tukiasioista on ollut jokaisen maanviljelijän ulottuvilla. Tiedosta ulottumattomissa erityisympäristötuista on ollut yksi vastaajista, joka oli pellon vuokraaja. Lisäneuvonnantarve nähdään tärkeänä EU-tukiasioissa. Tuet ovat monimutkaisiksi ja yli puolet vastanneista oli sitä mieltä, että lisäneuvonnantarvetta on. Yhdeksän viljelijää oli perehtynyt erityisympäristötukiin niin hyvin, ettei lisäneuvonnantarvetta ollut. Tukiasioihin perehtyneet viljelijät olivat usein jo erityisympäristötukien hakijoita.

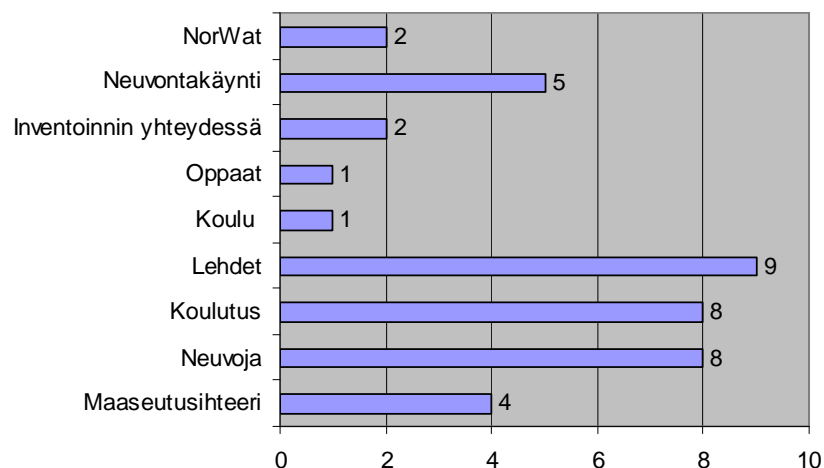
KUVIO 6. Tiedonsaanti ja lisäneuvonnantarve erityisympäristötuista

Tiedonlähteet

Opinnäytetyön tutkimuksen perusteella tieto erityisympäristötuista on saatu monista eri lähteistä (ks. kuvio 7). Lehdistä tietoa saatiin eniten. Tukikoulutukset ja maatalousneuvojat ovat haastattelun mukaan tärkeitä tiedonlähteitä. Horisontaalisen maaseudun kehittämisohjelman väliraportissa kerrotaan Kaljosen (2002) saamista tutkimustuloksista lappajärveläisten viljelijöiden tärkeimmistä tiedonlähteistä. Eniten tietoa Lappajärvellä saatiin lehdistä ja nimeen omaan Maaseudun Tulevaisuus sanomalehdestä. Tukikoulutukset ja maataloussihteeri ovat Lappajärvellä myös tärkeimpiä tiedonlähteitä. (Horisontaalisen maaseudun kehittämisohjelma 2004, 145.) Molempien tutki-

muksien tulosten mukaan tiedonlähteinä tärkeimpiä ovat lehdet, koulutukset ja neuvot. Tämän perusteella opinnäytetyön tuloksia voidaan pitää melko luotettavina tältä tutkimuksen osalta.

Tukiasioissa maatalousneuvojen arvostus on erityistä. Tutkimuksessa neuvojen arvostus tuli esille erityisesti luottamuksena ja arvostuksena. Neuvontakäyntien jälkeen maanviljelijät luottivat ja tekivät päätöksensä oman neuvojan kanssa. Maataloussihteeriin luotetaan myös paljon neuvonantajana. Tutkimuksen mukaan vain pieni osa käytti tukioppaita tiedonlähteinä. NorWat-hankkeen osuus erityistukien tiedonlääjänä oli vähäistä. Erityistuet ovat kuitenkin yksi tärkeä osa vesiensuojelukokonaisuutta. NorWat-hankkeen pieni osuus tiedonlähteenä voi johtua erityistukien neuvonnan ajoittumisen enimmäkseen tutkinta-ajankohtaan.

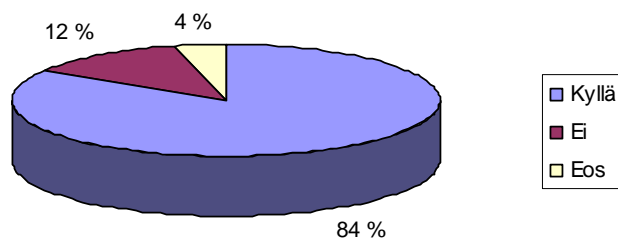
KUVIO 7. Erityisympäristötukien tiedonlähteet

5.5.5 Erityisympäristötukien merkittävyys maaseudun monimuotoisuudelle

Viljelijät kokivat erityisympäristötukien merkittävyyden maaseutuluonnon monimuotoisuudelle suureksi (ks. kuvio 8). Haastateltavista 84 % oli sitä mieltä, että erityisympäristötuilla on merkitystä luonnon monimuotoisuuden, avoimien viljelymaisemien

säilymisen ja vesiensuojelun kannalta. 12 % vastaajista ei nähnyt erityisympäristö-
tuilla olevan suurta merkitystä. Neljä prosenttia vastaajista ei osannut sanoa kantaansa.
Kommentteja kysymykseen liittyen tuli paljon:

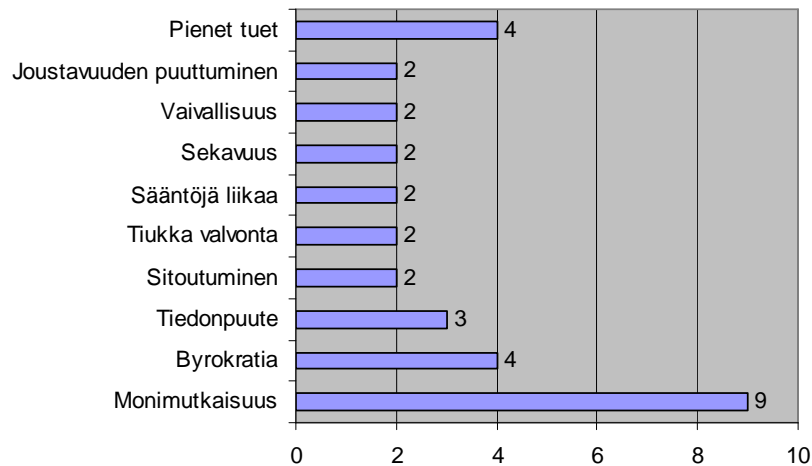
- § ”Nimenomaan erityisympäristötuilla on vaikutusta, enemmän vaan pitäisi mennä läpi”
- § ”Kyllä vaikutusta on jos vaan on aktiivinen”
- § ”Isompi tuki niin olisi enemmän vaikutusta”
- § ”Vaikutusta on jossain määrin”
- § ”Ne, jotka arvostavat, tekevät ilman tukeakin”
- § ”Rajoitetaan liikaa”
- § ”Pienten viljelijöiden ratkaisu”
- § ”Jatkuvuutta lisää”.

KUVIO 8. Erityisympäristötukien merkittävyys maaseudun monimuotoisuudelle

5.5.6 Ongelmat ja puutteet

Ongelmia ja puutteita sekä kehittämisen tarpeita nähtiin ympäristötukijärjestelmässä paljon (ks. kuvio 9). Tukijärjestelmä koettiin hyvin monimutkaiseksi ja byrokratia sekä tukien pienuus nähtiin hakua vähentävänä asiana. Tiedonpuute koettiin ongelmana kuten myös sitoutuminen, liian tiukka valvonta, monet säännöt, niiden sekavuus ja liian nopea sääntöjen muuttuminen. Tavallisten ihmisten, jotka eivät ole tukiasioiden parissa joka päivä, on vaikea pysyä muutoksien mukana. Pykälät muuttuvat EU:n byrokratiassa jatkuvasti.

KUVIO 9. Ongelmat ja puutteet ympäristötukijärjestelmässä

Pieni tukitaso ja epätietoisuus

Horisontaalisen maaseudun kehittämissuunnitelman (2004) ja opinnäytetyön tulokset osoittavat samaa. Erityisympäristötukihakua vähentää alhainen maksimitukitaso. Tuen määrä ei viljelijöiden kokemuksen mukaan usein riitä korvaamaan erityiskohteella viljelijän työtä. Pienialaiset ja laidunarvoiltaan heikot kohteet, joita suurin osa maaseudun arvokkaista luontokohteista on, jäävät erityisesti hoidon ulkopuolelle. Erityistukien hehtaarikohtainen korvauseriaate vie pienten tukikohteiden kannattavuuden,

sillä pienellä tukikohteelle ei kustannusarviossa synny paljon kuluja, joiden perusteella erityistuki muodostuu. Pieni tuki ei innosta hoitamaan ympäristöä.

Tiedon puute ja vaikeus tunnistaa erityistukikohteita havaittiin myös ongelmaksi niin Horisontaalisen maaseudun kehittämissuunnitelmassa (2004) kuin opinnäytetyön tutkimuksessa. Opinnäytetyön tutkimuksessa monet viljelijät eivät tunnistanee erityistuilla hoidettavia kohteita ja tukineuvoja pyydettiin usein apuun tunnistukseen liittyvissä asioissa. Erityistukihakua oleellisesti vähentää epätietoisuus, jota voidaan vähentää tiedottamisella ja neuvonnalla.

Natura

Naturan uhka koettiin ympäristötukiasioissa. Erityisympäristötuet eivät suoraan liity Naturaan, mutta vaikutuksia sillä on kohdealueen erityistuista kiinnostumiseen. Natura- ja suojelun voimakas vaikutus kohdealueella johtuvat Lehtolan ja Koskenkylän Natura- ja suojelualueista. Ne heijastuvat ihmisten asenteisiin ympäristöasioissa. *”Suojelulla rajataan toimintaa liikaa, jolloin kauniit maisemat kääntyvät itseään vastaan”*. Monet Natura- ja rantojensuojelualueet ovat olleet ennen suojelua hoidettuja, joista kauneus on hävinnyt suojelun ja sen mukana tulleen hoitamattomuuden myötä.

Saarijärven-reitti rantoineen kuuluu lähes kokonaan rantojensuojeluohjelmaan ja vesiluontotyyppit osittain Natura 2000 verkostoon (Virola 2004, 8). Natura- ja suojelualueet käsitetään monesti niin, että alueilla ei saa tehdä mitään toimenpiteitä. Joillakin alueilla määräykset ovat tiukat. Mutta jokaisella Natura- ja suojelualueella ei ole näin. Natura- tai suojelualueen omistajalle on postitse tullut kirje alueen käyttö- ja hoitotoimenpiteistä, jossa on kerrottu, mitä alueella saa tehdä ja mitä ei (Laitinen 2006). Erityisympäristötukisopimuksia tehtäessä Natura- tai suojelualueille lupaa hoitoon pyydetään ympäristökeskuksesta.

Maaseudun kehittämishankkeet

Kesän 2006 aikana sulkeutunutta maisemaa on raivattu Koskenkylän ja Lehtolan alueella NorWat-hankkeen toimesta. Alueelle tehtiin luonnon- ja maisemanhoitosuunnitelmat, joiden mukaan maiseman avauksia vesistöjen rannoille ja peltojen varsille on

tehty. Hankkeet ovat erinomainen keino hoitaa kylämaisemia. Vuotta aikaisemmin sama hanke raivasi Lanneveden kylämaisemia.

Hyvien kokemusten jälkeen NorWat-hankkeen oli hyvä jatkaa maisemaraivauksia. Näkyvän tuloksen aikaansaaminen on erittäin merkittävää hanketoiminnalle kaiken muun tuotoksen ohella. Erittäin merkittäväksi näkyvät tulokset muodostuvat, koska EU:n maatalouden kehittämisrahojen nähdään luisuvan muualle kuin maaseudulle. ”*Kehittämis- ja muut hankerahat menevät hankkeiden johtoon ja itse maaseudulle asti raha ei yllä*”. Näkyvillä tuloksilla saadaan hanketoiminnan työ näkymään konkreettisesti maaseudun kohdealueilla.

Erityistuet koetaan sopimattomiksi tehomaatalouteen

Viljelijät kokivat erityisympäristötukien toimimisen tehomaataloudessa sopimattomaksi. Lypsykarjatilalla, jolla tähdätään korkeaan tuotokseen, ei voida laiduntaa karjaa luonnonniityillä, joista ravintoa ei riitä suureen maidontuotokseen. Ainoa mahdollisuus luonnon niityillä laiduntamiseen saattaisi olla nuorkarjan kasvattaminen. Nuorkarjan siirtäminen paremmille laitumille tulisi kuitenkin tehdä pian, mikä lisää työmäärää jo ennestään kiireisille maanviljelijöille. Vaihtoehtona on, että alueiden tulisi olla hyvin suuria, jotta nuorkarjan ravinto ja kasvu saadaan turvattua pitkäksi aikaa. Yleensä parhaimmaksi ratkaisuksi kiireisillä ja suurilla maatiloilla nähdään vaivattomin ja helpoin vaihtoehto eli laiduntaminen viljelyillä laidunalueilla.

Erityistuet näennäisviljelyn tukemista

Erityisympäristötuet koetaan näennäisviljelyn tukemiseksi, koska tehokkaassa maataloudessa monet erityisympäristötukimuodot nähdään sopimattomina. Esimerkiksi karjatala, joka tarvitsee nurmipinta-alaa paljon, ei pysty perustamaan suojavaöhykkeitä. Karjalle on saatava rehu tulevaksi talveksi ja suojavaöhykkeiden kasvuteho lakkaa pian lannoittamisen jälkeen. Viljanviljelytiloilla asia on erilainen ja suojavaöhykkeen perustaminen kannattaa, koska kyseisellä erityistuella hankkii paremmin kuin millään viljalla (Lehtinen 2006). Ongelmaksi voi kuitenkin muodostua rehunkorjuukaluston puuttuminen. Silloin urakoitsijan käyttö on mahdollista, ja se on huomioitava heti kustannuksia arvioidessa. Toinen ongelma viljatilalla voi olla, ettei viljapellon taakse suo-

javyöhykkeelle päästä mitenkään viljakasvustoa pilaamatta, jolloin suunnitelmassa on otettava huomioon suojavyyhykkeen korjuuaika, joka olisi vasta viljanpuinnin jälkeen.

5.5.7 Neuvonnan vaikuttavuus hakupäätökseen

Neuvontakäynnit vaikuttivat erityistukien hakuun myönteisesti. Kiinnostuneita erityistukien hausta oli 76 % haastatelluista. (ks. kuvio 10). Huomioitavaa vastauksessa on, että erityistuista kiinnostuvista maanomistajista 8 % on pellon vuokraajia, joilla ei ole tuen hakumahdollisuutta, mutta on kiinnostusta. Neuvonnan vaikutus päätökseen hakea erityistukea oli voimakasta. Vastanneista 72 % oli sitä mieltä, että neuvonta vahvisti heidän omaa mielipidettään erityisympäristötuista ja niiden hakemisesta. Viisi vastanneista ei kokenut neuvonnalla olevan vaikutusta. Suuri osa heistä, jotka kokivat neuvonnan vaikuttamattomaksi, olivat jo tukea hakevia. Viljelijöiden kommentteja neuvontatyön vaikuttavuudesta:

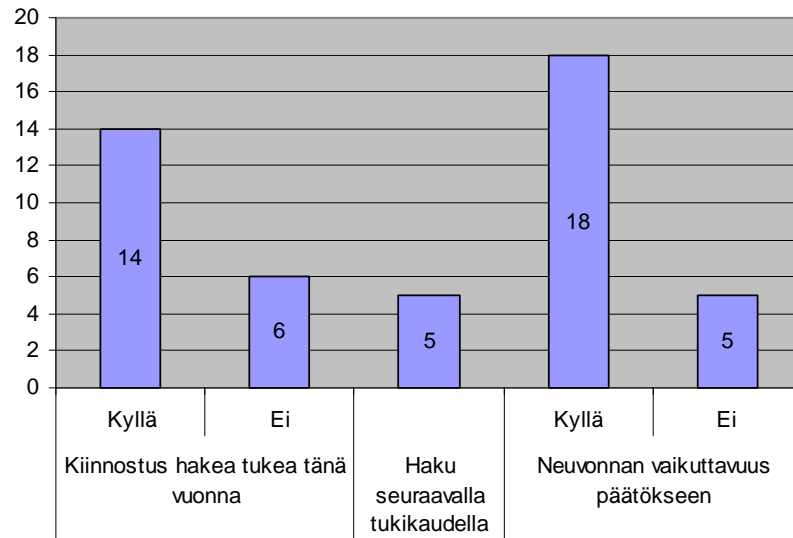
§ ”Neuvontakäynti vahvisti mielipidettä, ettei tukea haeta, koska ne eivät ole mahdollisia”

§ ”Neuvontakäynti antoi selkeyttä”

§ ”On vaikutusta kun tietää, mitä on mahdollista hakea”.

Neuvonnalla on positiivinen vaikutus ennen kaikkea tietoisuuden lisääjänä mutta myös tukihakua lisäävänä tekijänä. Neuvotuista maanviljelijöistä 12 % teki sopimuksen erityistuella hoidettavasta kohteesta. Haastatelluista 8 % teki uuden sopimuksen ja 4 % jatkoi vanhaa sopimustaan.

Neuvonnan kahdeksan (8) prosentin vaikutus haettuihin erityistukiin tuntuu numeerisesti hyvin pieneltä. Neuvonnan vaikutus tukihakuun on kuitenkin merkittävää, koska tutkimusajankohta oli hyvin lyhyt. Yhden (1) kuukauden neuvontatyö oli testiaika, josta saatiin tulokset opinnäytetyön tutkimukseen neuvonnan vaikutuksista. Jos neuvonta-aika olisi ollut kahden (2) kuukauden mittainen, olisivat vaikutukset olleet oletetusti kaksinkertaiset. Tutkimusajankohdan lyhyys rajasi neuvonnan vaikutusmahdollisuuksia.

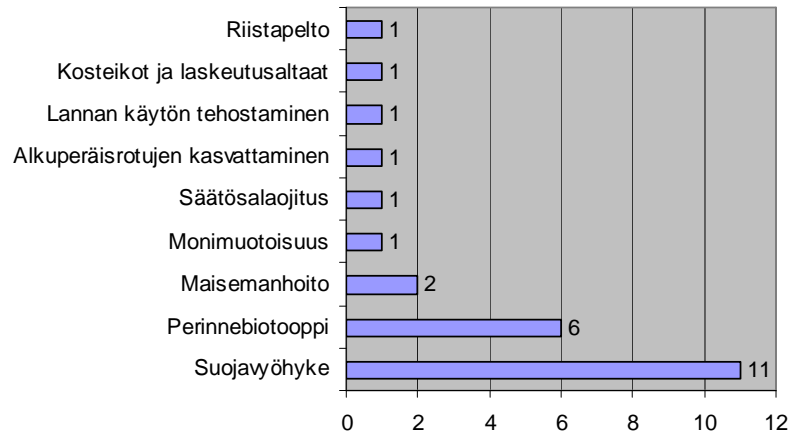
KUVIO 10. Aikomus hakea erityistukea ja neuvonnan vaikuttavuus päätökseen

5.5.8 Kiinnostavat erityistukityypit

Viljelijöitä kiinnostavat erityisympäristötuet näkyvät kuviosta 11. Kiinnostavimmaksi tukityypiksi selvisi suojavyöhykkeiden perustaminen ja hoito. Kiinnostavuus suojavyöhykkeiden perustamiseen ilmenee myös tehdyistä erityistukisopimuksista, jotka kaikki olivat suojavyöhykesopimuksia.

Suojavyöhykkeiden perustamisen kiinnostavuus on noussut, koska vesiensuojelusta on tullut tärkeää. Vedet eivät ole enää kirkkaita, uimisen jälkeen joutuu peseytymään ja vesistön kalakannat muuttuvat särkikalavaltaisiksi. Moni Saarijärven-reitin varrella asuva on huolestunut alueensa veden laadun huononemisesta ja haluaa olla vaikuttamassa omalta osaltaan veden laadun parantamiseen.

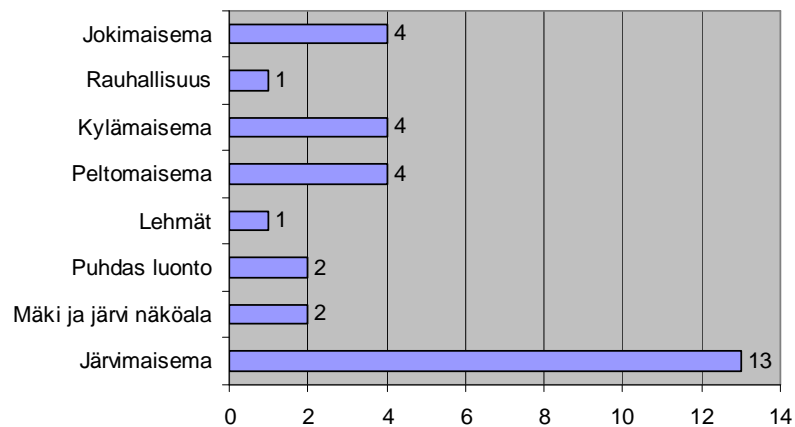
Monet erityistukimuodot kiinnostavat viljelijöitä ja ovat harkinnassa, mutta liian usein lopullinen päätös on kielteinen. Maisema-, monimuotoisuus- ja perinnebiotooppi-kohteiden hoito ilman siihen soveltuvia eläimiä on hoitoa vaikeuttava tekijä. Tämä on yksi syy siihen, miksi erityisympäristötukia ei haeta. Monesta asiasta ollaan maaseudulla kiinnostuneita. Resurssit ovat kuitenkin pienillä kylillä vähäisiä, vaikka kiinnostusta on paljon.

KUVIO 11. Kiinnostavat erityistukityypit

5.5.9 Parasta omalla kylällä ja kylän tulevaisuus

Parasta kohdealueella on vesi ja sen ympärille rakentuva ympäristö (ks. kuvio 12). Vesistömaisemaa pidetään tärkeänä ja näköyhteys vesistöön halutaan säilyttää. Maa-laismaisemapiirteet olivat myös merkittäviä sen monissa muodoissa: peltomaisemina, lehminä, kylämaisemina sekä luontona. Jokainen maisematekijä tekee omalla painol-laan maisemasta kauniin ja sopusointuisen.

KUVIO 12. Parasta omalla kylällä

Kylän tulevaisuus

Kylän tulevaisuuteen uskottiin. Uskoa tulevaisuuteen on ja aktiiviseen toimintaan luotetaan. Matkailu, sivuelinkeinot ja kesäasukkaat nähdään mahdollisuutena tulevaisuudessa. Epävarmuutta tulevaisuudesta kuitenkin on. Asukkaat vähenevät ja tiloja lopetetaan. Teiden huono kunto haittaa kylän tulevaisuutta. Kulkuyhteyksien pitäisi olla paremmat, jotta asukkaita tulisi lisää pienille kylille. Ongelma on sama jokaisella maaseudun kylällä. Töiden perässä muutetaan taajamiin ja kaupunkeihin. Tulevaisuudesta maalaiskylillä ollaan epävarmoja.

6 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ NEUVONNAN VAIKUTUKSISTA TUKIEN HAKUUN JA MAATALOUSLUONNON MONIMUOTOISUUTEEN

Tutkimuksen tulokset osoittavat sen, että kiinnostusta erityisympäristötukiin oli lähes joka tilalla. Yhteydenotetuista maanomistajista 64 % oli kiinnostunut kuulemaan erityisympäristötuista ja halusi tietää tukivaihtoehtoista ja niiden soveltuvuudesta omalle tilalle. Neuvonnan jälkeen erityistuista kiinnostuneita maanomistajia oli 56 %. Tutkimuksen mukaan 78 % haastatelluista oli sitä mieltä, että neuvonnalla on ollut vaikutusta tukihakuun liittyvään päätöksentekoon.

Tulokset osoittavat sen, että monilla maatiloilla mietitään erityistukimahdollisuuksia, mutta kiireen keskellä ei ehditä itse tutustua tukimahdollisuuksiin. Informaatiota erityistuista on paljon, mutta teksti on usein vaikealukuista ja helposti väärinymmärrettävää. Tilan mailla voi olla kohteita, joiden sopivuutta erityistukikohteiksi mietitään, mutta varmuutta ei ole ja tuki jää hakematta. Erityisympäristötukien henkilökohtaisessa neuvonnassa asiantuntija kertoo kaiken sen, minkä viljelijä haluaa tietää. Se lisää varmuutta tuenhakemisesta. Kynnys tuenhakuun pienenee, kun tieto ja varmuus tuen myöntämisestä ovat maanviljelijöillä.

6.1 Henkilökohtaisesta tukineuvonnasta hyötyä

Vaikka tukihakuprosentti jäi tutkimuksessa pieneksi (8 %), monen viljelijän mielestä neuvontakäynti oli tietoa vahvistava ja lisäävä. Moni viljelijöistä oli kiinnostunut erityistuista ja halusi kuulla mahdollisuuksistaan. Vaikka sopimuksia ei saatu kahdeksaa (8) prosenttia enempää, neuvonnalla oli selvä vaikutus tietoisuuden lisääjänä. Neuvonta joko varmisti mielipidettä, ettei tukia ole mahdollista hakea, tai vahvisti tietoa, että meidän pelloille tai metsälaitumille saa erityisympäristötukea. Neuvonnalla saatiin kohdealueelta poimittua ne, jotka miettivät tukimahdollisuutta. Neuvonta oli tukihaun käynnistävä tekijä.

Erityistukien hakua saadaan lisättyä panostamalla tukineuvontaan lisäämällä henkilöresursseja ja toiminnan volyyymia. Huomioitaessa tutkimusajankohta ja neuvontatyö, jotka ajoittuivat yhdelle kuukaudelle, voidaan todeta, että ajankohta oli hyvä mutta aika liian lyhyt. Ajankohtana parhain on ehdottomasti kevättalvi, koska tukihakuaika on huhtikuussa. Ajallisesti neuvontaa kannattaisi tehdä 2 - 3 kuukauden aikana, joka ajoittuisi helmikuusta huhtikuulle. Silloin viljelijät ja neuvoja voisivat pohtia rauhassa tuenhakua ja suunnitella hoidon onnistumista. Keväällä 2006 toteutetussa neuvonnassa ajan lyhyys oli ongelma juuri sen vuoksi, koska miettimisaikaa ei viljelijöille jäänyt. Neuvonta toteutettiin huhtikuussa. Mahdollinen haku jäi monella tilalla mietintään ja seuraavaan vuoteen.

6.2 Neuvontatyö lisää monimuotoisuutta

Koska neuvonnalla on vaikutusta erityistukien hakuun, sitä kannattaisi suunnata arvokkaille kohteille, kuten maisema-, luonnon monimuotoisuuden ja suojavyöhykkeiden yleissuunnitelma-alueille. Luonnon monimuotoisuuden ja suojavyöhykkeiden yleissuunnitelmissa on inventoitu kohteita, joissa luonnon monimuotoisuutta ja vesiensuojelua voidaan hoitaa ja edistää erityisympäristöillä.

Arvokkailla maisema- tai Natura-alueilla, luonnon monimuotoisuus kohteilla sekä suojavyöhykkeiden yleissuunnitelma-alueilla erityistukien painoarvo korostuu, koska saatavat sopimukset ovat merkittäviltä alueilta. Jos tukineuvontaa lisätään arvokkaille

kohteille, niiden hoito edistyisi ja merkittäviä luontokohteita säästyisi. Yleissuunnitelma-alueet ovat myös siksi parhaimpia neuvontakohteita, koska niistä saadaan paljon pohjatietoa alueen ominaisuuksista ja hoidosta. Yleissuunnitelma-alue on myös etuna tukea haettaessa, sillä arvokkaat alueet ovat etusijalla tukia myönnettäessä.

Neuvonnalla voidaan myös vaikuttaa asenteisiin. Naturen paheksumista voidaan vähentää lisäämällä tietoisuutta Natura-alueista ja niillä toimimisesta. Neuvonnan vaikuttavuutta voidaan säädellä aluevalinnoilla. Oikein kohdentamalla arvokkaimmat luonto- ja maisemakohteet saadaan säilymään ja vesistöistä saadaan pitkän työn tuloksena puhtaampia. Neuvonnalla on välillinen vaikutus maatalousluonnon monimuotoisuuteen, viljelymaisemien avoimena säilymiseen sekä vesiensuojeluun.

6.3 Neuvojat tiedonlähteenä arvostettuja ja luotettuja

Lehdet, koulutus ja neuvojat olivat tiedon lähteinä erityisympäristötuissa tärkeitä ja yleisempiä. Henkilökohtaisen neuvonnan etuna verrattuna muihin tietolähteisiin on, että viljelijä voi aina varmistaa epäselvyydet ja väärinymmärryksien mahdollisuus on pienempi. Usein tukipykälät ovat monimutkaisia ja hankalasti luettavia, ja kaikkia byrokratian yksityiskohtia ei lehdissä ja koulutustilaisuuksissa ole esillä.

Neuvonnan vaikutusmahdollisuudet erityistukien hakuun ovat opinnäytetyöni perusteella hyvät. Oikea-aikaisuus ja neuvonta-ajan pituus ovat tärkeimmät neuvontaan vaikuttavat tekijät neuvojan asiantuntemuksen lisäksi. Oman neuvojan mielipiteet erityistukien hakuun vaikuttavat paljon. Omalla neuvojalla tarkoita neuvojaa, joka ohjaa ja auttaa viljelijää muiden maataloustukien haussa. Neuvojien koulutus on erityisen tärkeä, jotta välttyttäisiin ristiriitaisilta ja vääriltä tiedoilta. Koulutusta kannattaisi lisätä EU-tukiasioissa molemmille osapuolille, niin viljelijöille kuin neuvojille.

Neuvonnalla voidaan vähentää tukijärjestelmässä koettuja ongelmakohtia. Ongelmakohtia poistamalla tukihaku voi kasvaa. Ongelmia ja vaikeita asioita tukijärjestelmässä ovat monimutkaisuus, byrokratia ja tukien rahalliset korvaukset. Neuvonnalla voidaan oikaista monimutkaisuutta ja byrokratiasta selvitä. Tukien rahallisen määrän korottamiseen neuvojat eivät pysty, mutta ammattinsa puolesta neuvojat ovat koulutettuja poistamaan tiedonpuutetta, sekavuutta ja auttamaan monimutkaisten tukisäädösten

kanssa. Neuvonnan lisääminen on apu monimutkaisten tukijärjestelmien ratkomi-
seksi ja byrokratian voittamiseksi.

6.4 Hanketoiminnalla lisää tukineuvontaa

Ongelmia voidaan ratkoa yllättävän paljon tietoa lisäämällä. Yksikertaiselta tuntuva ongelmaratkaisu on kuitenkin vaikeasti toteutettavissa. Kuinka saadaan lisää tukineu-
voja maaseudulle, jos neuvojaorganisaatioilla ei ole resursseja palkata maaseudulla
toimivia neuvoja nykyistä enempää.

Yksi vaihtoehto lisätä neuvontaa on hanketoiminta. Neuvontaa lisäävä hanketoiminta
kohdentaisi työskentelyn arvokkaille maisema-alueille, luonnon monimuotoisuuden ja
suojavyöhykkeiden yleissuunnitelma-alueille. Koulutuksen erityisympäristötukineu-
vojille hanke järjestäisi palkkaamalla asiantuntijoita. Hanketoiminnalla on kuitenkin
aina oma varjonsa. Hankkeet ovat lyhytkestoisia ja jatkuvuutta neuvontatoiminnalle ei
voida taata. Uusien hankkeiden perustaminen on aina mahdollista, mutta jatkuvuus on
epävarmaa ja se on hankkeiden heikkous.

NorWat-hankkeessa erityistukineuvonta on ollut opiskelijoiden harjoitteluina ja ky-
läilloissa asiantuntijoiden luentoina toteuttamaa. NorWat-hankkeen toiminta-alueena
Suomessa on ollut Saarijärven-reitti. Aluevalinta on neuvontahankkeelle paras mah-
dollinen, koska alue on valtakunnallisesti arvokasta maisema-alueita, johon on tehty
luonnon monimuotoisuuden ja suojavyöhykkeiden yleissuunnitelmat sekä monia mui-
ta inventointeja ja kartoituksia. Saarijärven-reitin alueella neuvonnan merkittävyys ko-
rostuu saatujen erityistukisopimusten arvokkuudessa.

Neuvonnalla voidaan lisätä maanomistajien tietoisuutta erityisympäristöistä. Tietoi-
suuden lisäämisellä saadaan lisää erityisympäristötukien hakua ja sopimuksia, jotka
elvyttävät jäljellä olevia kulttuurimaisemia ja perinnebiotooppeja sekä edesauttavat
vesistöjen laadun paranemista. Tutkimuksen tulokset osoittavat sen, että neuvontaa
kannattaa panostaa. Jo pienelläkin toiminnalla saadaan lisää erityistukisopimuksia ja
edistetään luonnon monimuotoisuutta sekä vesiensuojelua.

LÄHTEET

Alkuperäiskasvien viljely - Maatalouden ympäristötuen erityistuet v. 2000 - 2006. 2006. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö.

Alkuperäisrotujen kasvattaminen. Maatalouden ympäristötuen erityistuet v. 2000 - 2006. 2006. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö.

Arvokkaat maisema-alueet. Maisema-aluetyöryhmän mietintö II. 1993. Helsinki: Painatuskeskus.

Horisontaalisen maaseudun kehittämisohjelman väliarviointi. 2004. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö, 145.

Huttunen, L. 2006. Vedet puhtaammiksi. Viitattu 5.9.2006.
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=198778&lan=fi>.

Kalkkisuodinojitus. 2005. Viitattu 1.9.2006.
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=13251&lan=fi>.

Kivelä, R. 2000. Keski-Suomen perinnemaisemat. Alueelliset ympäristöjulkaisut. Helsinki: Painatuskeskus.

Kosteikot ja laskeutusaltaat - Maatalouden ympäristötuen erityistuet v. 2000 - 2006. 2006. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö.

Kuussaari, M., Tiainen, J., Helenius, J., Hietala-Koivu, R. & Heliölä, J. 2004. Maatalouden ympäristötuen merkitys luonnon monimuotoisuudelle ja maisemalle, MYTVAS-seurantatutkimus 2000 - 2003. Helsinki: Suomen ympäristö.

Lahnala, E. 1994. Saarijärven reitin kulttuurimaisemaselvitys. Karstula: Karstulan, Kyyjärven ja Pylkönmäen kunnat.

Laihonen, P., Holopainen, I., Hellsten, S., Vuorinen, I., Jormola, J., Marttunen, M., Harjula, H., Rönkä, M. & Walls, M. 2004. Vesiympäristöihin kohdistuneet muutospaineet. Teoksessa: Veden varassa - Suomen vesiluonnon monimuotoisuus. Walls, M. & Rönkä, M. (toim.) Helsinki: Edita, 99.

Laitinen, K. 2006. Ympäristösihteeri. Saarijärven kaupunki. Haastattelu. 22.5.2006.

Lannan käytön tehostaminen - Maatalouden ympäristötuen erityistuet v. 2000 - 2006. 2006. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö.

Lehtinen, M. 2006. Opetusmateriaali ympäristönhoidon erikoistumisopinnoissa. TE-Keskus, 1 - 2.

Lehtinen, M. 2006. Tarkastaja. Keski-Suomen TE-keskus. Puhelinkeskustelu. 16.5.2006.

Lehtolan kyläsuunnitelma. 2004. Saarijärven ja Pylkönmäen kunnat: Saarijärvi.

Luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelma kannustaa viljelijöitä erityistukien haakuun. 2006. Viitattu 2.8.2006.
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=175798&lan=FI>.

Luonnonmukainen kotieläintuotanto - Maatalouden ympäristötuen erityistuet v. 2000 - 2006. 2006. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö.

Luonnonmukainen viljely - Maatalouden ympäristötuen erityistuet v. 2000 - 2006. 2006. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö.

Maa- ja metsätalousministeriön asetus maatalouden ympäristötuen erityistuista 30.6.2000/647. Viitattu 1.9.2006. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000647>.

Maaseutuosasto. 2005. Viitattu 2.11.2006. <http://www.tekeskus.fi/web/tekes.nsf/FrameSetFIN?OpenFrameSet>.

Maatalouden vesiensuojelu. 2006. Viitattu 5.9.2006.
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=173862&lan=fi>.

Maatalouden vesihuoltopäivät. 2003. Viitattu 6.9.2006.
http://www.vsagendatoimisto.fi/vesiensuojelu/jatevesien_kasittely/kestava_saaristo/tiivistelmät_maatalous.htm#KS.

Maatalouden vesistökuormitus. 2005. Viitattu 6.9.2006.
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=98548&lan=fi>.

Maatalouden ympäristönsuojelu. 2006. Viitattu 6.9.2006.
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=84032&lan=fi>.

Maatalouden ympäristötuki uudistuu. 2006. Viitattu 1.11.2006.
http://www.mmm.fi/attachments/5fewJ2161/5iaUAkdy6/Files/CurrentFile/Maatalouden_Ymparistotuki_uudistuu_korj.pdf.

Maisema. 2006. Viitattu 12.7.2006.
<http://www.ksmajakotalousnaiset.fi/maisema.shtml>.

Maisemanhoito. 2006. Viitattu 2.11.2006.
<http://www.pirmk.fi/mktn/maisemanhoito.html>

Maisemanhoito, Luonnon monimuotoisuus, Perinnebiotoopit - Maatalouden ympäristötuen erityistuet v. 2000 - 2006. 2006. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö.

Mussaari, M. 2006. Keski-Suomen Ympäristökeskus. Metsien kätköissä-koulutuspäivä. Luennot ja keskustelu 29.8.2006.

Neuvontapalvelut. 2006. Viitattu 2.11.2006.
<http://www.pirmk.fi/neuvontapalvelut/maisemanhoito.html>.

Neuvontatyön arkea ja juhlaa. 1998. Tampere: ProAgria Maaseutukeskusten liitto.

Niemelä, J. 1996. Läänin lampureista maaseutukeskuksiin. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

Niemi, J. & Ahlstedt, J. 2006. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2006. Jokioinen: Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus.

”Perheviljelmäajattelun aika on ohi”. 2006. Maaseudun Tulevaisuus 11.9.2006, 13.

Perinnebiotooppien hoidon ohjevihkonen 1 - avoimet perinnebiotoopit. 2003. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö & Suomen ympäristökeskus.

Pohjavesialueen peltoviljely. 2006. 1.9.2006.
<http://lomake.mmm.fi/ShowFile?ID=16262&LUOKKA=547>.

ProAgria vahvistaa kilpailukykyäsi. 2006. Viitattu 12.10.2006.
<http://www.proagria.fi/>.

Riipinen, M., Laine, S. & Leskisenoja, K. 2003. Kalmarinalueen suojavyyhykeyleisuunnitelma. Jyväskylä: Keski-Suomen ympäristökeskus.

Rusila, A. 2005. NorWat-hanke lähti liikkeelle. Tiedote. Saarijärvi: Luonnonvarainstituutti.

Suojavyöhykkeiden perustaminen ja hoito - Maatalouden ympäristötuen erityistuet v. 2000 - 2006. 2005. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö.

Suomen maatilojen määrä laskee 55 000:n vuoteen 2012 mennessä. 2006. Maaseudun Tulevaisuus 14.8.2006, 6.

Säätösalaajitus, Säätökastelu, Kuivatusvesien kierrätys - Maatalouden ympäristötuen erityistuet v. 2000 - 2006. 2006. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö.

Tiainen, J., Kuussaari, M., Laurila, I. P & Toivonen, T. 2004. Elämää pellossa - Suomen maatalousympäristön monimuotoisuus. Helsinki: Edita.

Tiira, M. 2005. Tehokkaan toimintamallin luominen puustoisten perinnebiotooppien hoidon edistämiseksi osana Metson toimenpideohjelmia. Viitattu. 15.8.2006. http://www.wwf.fi/wwf/www/uploads/pdf/puustoiset_pb_netti.pdf.

Turtola, E. & Lemola, R. 2004. Maatalouden ympäristötuen seuranta MYTVAS 2. Osahankkeiden 2-7 väliraportti 2000 - 2003. Jokioinen: Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus.

Vainio, M., Kekäläinen, H., Alanen, A. & Pykälä, J. 2001. Suomen perinnebiotoopit - perinnemaisemaprojektin valtakunnallinen loppuraportti. Helsinki: Suomen ympäristökeskus.

Virkajärvi, P. & Uusi-Kämpä, J. 2006. Laitumien ja suojavyyhykkeiden ravinnekierto ja ympäristökuormitus. Jokioinen: Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus.

Virola, T. 2004. Luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelma - Saarijärven reitti. Jyväskylä: Keski-Suomen ympäristökeskus.

Ympäristöasiat. 2005. TE-keskus. Viitattu 12.10.2006. <http://www.te-keskus.fi/>.

Ympäristön tila. 2005. Pirkanmaan ympäristökeskus. Viitattu 9.10.2006. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=1407&lan=fi>.

Ympäristötuki edistänyt maatalousluonnon monimuotoisuuden säilymistä. 2004. Taustamateriaali 12.11.2004 tiedotteelle. Viitattu 14.8.2006. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=104897&lan=fi>.

LIITTEET

Liite 1. Haastattelun pohja

Haastattelu erityisympäristötukien kiinnostavuudesta Lehtolan ja Koskenkylän alueella

Tämä on haastattelu Anni Hokkasen opinnäytetyöhön, jossa selvitetään Lehtolan ja Koskenkylän alueen, samalla Saarijärven vesireitin ja valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen, maanviljelijöiden kiinnostuneisuutta maatalouden erityisympäristöihin. Haastattelu tehdään eriytymisharjoittelun yhteydessä, jossa työnkuva on erityisympäristötukien neuvonta Lehtolan ja Koskenkylän alueella. Haastattelussa selvitetään erityistukien kiinnostuneisuuden lisäksi kylän tulevaisuuden näkymiä maanviljelijöiden näkökulmasta.

Ympyröi sopivin vaihtoehto ja kommentoi lisää aihetta alapuolella olevaan tyhjään tilaan.

1. Tuotantosuunta: lypsykarja, lihakarjatila, lammastila, viljatila, muu, mikä?

2. Tulevaisuuden näkymät: spv:n suunnitelmia, karja pois, luopumisvuosi, laajennussuunnitelmia.

3. Ympäristötukeen sitoutuminen:

Kyllä / Ei

4. Eritisympäristötukeen sitoutuminen: Jos kysymykseen 4 vastattu kyllä, vastataan kohtaan 5.

Kyllä / Ei

5. Eritisympäristötuki tyyppi/ tyypit:

Perinnebiotoopit, suojavyöhykkeet, maisemanhoito, luonnon monimuotoisuus, kosteikot ja laskeutusaltaat, luonnonmukainen kotieläintuotanto, alkuperäisrotujen kasvattaminen, lannan käytön tehostaminen.

6. Kiinnostuneisuus erityisympäristötkiin:

Kyllä / Ei

7. Tärkein syy, ettei olla kiinnostuneita:

Ei ole aikaa, ei ole kiinnostusta, ei ole mahdollista laiduntavien eläinten puuttumisen vuoksi.

8. Mitä mahdollisia erityisympäristötuki kohteita tilalla on:

Monimuotoisuus-, maisema- ja perinnebiotooppi-, suojavyöhyke-, kosteikko-/ laskeutusallas-kohteita, vai onko tilalla kiinnostuneisuutta alkuperäisrotujen kasvattamiseen, luonnonmukaiseen kotieläintuotantoon tai lannankäytön tehostamiseen.

9. Mitkä tilan kohteista, ovat mielestänne kauneimpia ja tärkeimpiä:**10. Oletteko saaneet tietoa erityisympäristötuista? Jos vastannut kyllä, vastataan kohtaan 11.**

Kyllä / Ei

11. Mistä tieto on saatu?

Maaseutusihteeriltä, -neuvojalta, ympäristösihteeriltä, koulutuksessa, lehdistä.

12. Onko lisäneuvonnan tarvetta:

Kyllä / Ei

13. Mitä mieltä olette, onko ympäristötuen erityisympäristöillä merkitystä maaseudun monimuotoisuuden, maisemien ja perinnebiotooppien säilymiseen:

Kyllä / Ei

14. Mitä puutteita ja ongelmia tukijärjestelmässä on:

15. Onko tilalla kiinnostusta tai aikomus hakea erityisympäristötukea tulevalle tukikaudella:

Kyllä / Ei

16. Erityisympäristötuki tyyppi:

17. Minkälaisena näet kylän tulevaisuuden?

Liite 2. Kartta toiminta-alueesta

